

LIETUVOS RESPUBLIKA
KULTŪROS MINISTERIJA

EKSPEDICIJOS Į MAGADANĄ
(2001.08.18 - 2001.09.05)
ATASKAITA

Ataskaitą paruošė :

RIMANTAS DIJOKAS
(8 239 61 72927 n ; 8 287 31555 mob ; 8 239 61999 d)
ALGIS VYŠNIŪNAS
(8 22 475660 n ; 8 286 47894 mob ; 8 22 626573 d)

Nuotraukų autoriai :

RIMANTAS DIJOKAS
ALGIS VYŠNIŪNAS

VILNIUS
2001

TURINYS

1. Įvadas _____
2. Informacinių šaltinių apžvalga _____
3. Istorinė apžvalga _____
4. Politinių kalinių ir tremtinių nacionalinė sudėtis _____
5. Kitas požiūris į problemą . Stalinizmo represijos ar okupacija ? Komunistinės ideologijos ir GULAG'o vertinimų specifika Rusijoje _____
6. Archyvai , jų atvirumas , juridinė priklausomybė _____
7. Koncentracijos stovyklos , jų likimas - kultūros , istorijos paminklai ar niekam nereikalingos liekanos ? _____
8. Politinių kalinių ir tremtinių kapavietės ir paminklai _____
9. Stalinizmo represijų aukų atminimo įamžinimo problemos _____
10. Lietuvių bendruomenė Magadane _____
11. Išvados ir rekomendacijos _____
12. Valstybinių įstaigų veiksmų modeliavimas , apdorojant surinktus duomenis _____
13. Literatūra _____

L'archipel du Goulag

MAGADANAS, miestas (nuo 1939) Tolimuosiuose Rytuose, prie Ochotsko jūros Nagajevo įlankos; srities centras. Jūrų uostas. Nuo Magadano prasideda vadinamasis Kolymos traktas - Magadano - Jakutsko automobilių magistralė. Magadano apylinkės kalnuotos, klimatas ryškiai kontinentinis. Žiema trunka vidutiniškai 7-8 mėnesius, temperatūra nukrinta iki 60-65 laipsnių šalčio. Magadanas pradėtas statyti apie 1933 metus. Pradėjus eksploatuoti Sovietų Sąjungos šiaurės rytų gamtos išteklius, jis tapo Kolymos upės baseino aukso gavybos centru. Per jo uostą į aukso kasyklas buvo gabenami įrengimai, statybinės medžiagos, maisto produktai, darbo jėga. Miestą statė, šachtas jo apylinkėse įrenginėjo, jose dirbo, miškus kirtė, kelius tiesė šimtai tūkstančių kalinių. Magadane buvo kalinių paskirstymo centras, veikė Dalstrojaus, nuo 1948 metų dar ir Berlogo koncentracijos stovyklų grupių valdybos. Kaliniai į Magadaną buvo atgabenami laivų triumuose iš Vanino, Sovetskaja Gavanės (Chabarovsko kraštas), Nachodkos, Vladisvostoko (Primorės kraštas) uostų. 1948 - 1953 m.m. mieste veikė 3 vyrų ir 1 moterų koncentracijos stovykla (iš viso apie 3000 žmonių), kalėjimas (apie 800 žmonių). Kaliniai dirbo daugiausia miesto statybose. Apie 30 Magadanui priklausiusių vyrų ir moterų koncentracijos stovyklų buvo miesto apylinkėse; ten kaliniai dirbo kasyklose, miško ruošos, žemės ūkio darbus. Pirmieji lietuviai į Magadaną pateko 1941 metais, bet daugiausia jų buvo 1948 - 1950 m.m. [11].

1. Įvadas

2001.08.18 - 09.05 dienomis vyko ekspedicija į Magadano sritį. Ekspedicijos dalyviai - Utenos rajono tarybos narys Rimantas Dijokas (Utena) ir VGTU docentas architektas Algis Vyšniūnas (Vilnius). 2001.08.27 - 2001.09.03 dienomis važiavome į, taip vadinamą, Magadano trasą (kiti tai vadina Kolymos traktu). Kartu su mumis į trasą važiavo Magadano visuomeninės organizacijos "Kolyma - Baltija" pirmininko pavaduotojas Viktor Švilpa, buvusi pirmininko pavaduotoja Laima Balsytė - Šantilenko (gyv. prospekt K.Marksa d.74A-kv.2, Magadan) ir nusamdytas vietinis vairuotojas Jurij Chodorenko (gyv. Marčekanskij pereulok Nr.17-13, Magadan, tel.97745).

Ekspedicijos tikslas - vykdyti LR Kultūros ministerijos programą "Politinių kalinių ir tremtinių kapaviečių ir paminklų Rusijos Federacijoje ir kitose NVS šalyse apskaitos ir priežiūros darbai".

Remiantis nekilnojamų Kultūros Vertybių įstatymo (1994.12.22, Nr.I - 733) 2 str., 8 str., 11 str., ekspedicijos dalyviams buvo išskirti šie uždaviniai:

- atlikti kapaviečių ir paminklų paiešką
- įvertinti surastas kapavietes ir paminklus, jų fizinį stovį, atlikimo darbų kokybę
- nustatyti surastų kapaviečių ir paminklų kultūrinę-visuomeninę ir išliekamą vertę
- užfiksuoti foto medžiagoje
- pagal galimybes pasitelkti į pagalbą vietinę valdžią, organizuojant surastų vertingų kapaviečių ir paminklų apsaugą
- pagal galimybes dirbti vietos muziejuose ir archyvuose
- susitikti su lietuvių bendruomene (jeigu tokia yra)
- susitikti su vietiniais lietuviais, dėl įvairių priežasčių nesusibūrusiais į bendruomenę

Į Magadaną vykome lėktuvu per Maskvą. Kelionė lėktuvu truko apie 8 valandas be jokio tarpinio nusileidimo. Laiko skirtumas nuo Lietuvos laiko - 10 valandų.

Pačioje Magadano srityje keliavome samdomu transportu, nes visi mus dominantys lageriai, politinių kalinių ir tremtinių palaidojimo vietos būdavo vietovėse toli nuo miestų ir gyvenviečių, o visuomeninio transporto nėra iš viso. Kelionė per įžymiąją Kolymos trasą truko savaitę, sukorėme apie 2000 km labai blogais keliais, per taigą, be jokio komforto, be jokių saugumo garantijų.

Nors mes turėjome LR Seimo Pirmininko pavaduotojo Č.Juršeno, LR Užsienio reikalų ministerijos viceministro O.Jucio, LR Kultūros ministerijos viceministrės I.Marčiulionytės, oficialų Magadano srities administracijos iškvietimą ir kitų pareigūnų oficialius raštus - visa tai nieko nereiškė Magadano srityje. Iš oficialių institucijų mus priėmė tik OVIR, nes mes kaip užsieniečiai privalėjome užsiregistruoti. Joks oficialus Magadano srities ar merijos pareigūnas nesiteikė mūsų priimti.

Ekspedicijos metu aplankėme daug valstybinių, visuomeninių ir privačių muziejų, susitikome su Magadano lietuvių bendruomenės atstovais, apsilankėme vietinėje katalikų bažnyčioje. Visur, pagal galimybes, ieškojome lietuvių, politinių kalinių ir tremtinių kapaviečių ir paminklų.

2. Informacinių šaltinių apžvalga

1990 metais Magadano srities universalios mokslinės bibliotekos bibliografinis skyrius išleido rekomendacinę literatūrinę rodyklę [21]. Leidinys buvo proginis, nes 1989.06.14 (?) Magadanui sukako 50 metų. Tai buvo pirmas bibliografinis leidinys apie miestą, bet ypač visus domino Magadano istorijos „baltosios dėmės“, t.y. Dalstrojaus periodas. Leidinyje nurodyti pagrindinė literatūra nuo 50-tųjų metų iki 1990 metų. Prieškariniai literatūriniai šaltiniai daugiausia apie gamtą, geologiją ir panašiai. Leidinio apimtis - beveik 400 puslapių, iš jų apie 40 puslapių užima informacija apie miesto istoriją. Pagal šio leidinio struktūrą galima spręsti apie susidomėjimo apie sovietinius konclagerius laipsnį, arba atvirumo laipsnį (kiek galima apie tai šnekėti). Šaltinių šia tema labai nedaug. Leidinio istorinės dalies struktūra:

1. Pirmas skyrius yra be pavadinimo. Jame daugiausia nuorodos į literatūrą apie Magadano pradžią, komjaunuolius ir t.t.
2. Būsimo miesto teritorija iki Kultbazės organizavimo (1912-1929). Tai daugiausia rašytiniai šaltiniai apie mokslines ekspedicijas.
3. Nagajevo (Vostočno-Evenskaja) kultbazė - Magadano pradžia (1929-1931)
4. Magadanas Dalstrojaus veiklos periodu (1931-1957). Tai yra labai įdomus skyrius. Prie šaltinių pateikiamos anotacijos, pvz.:

■ *“Ot stroitelstva poselka do načala Velikoj Otečestvennoj vojny(1929-0941) // Mgadan. Konspekty prošlogo.- Magadan, 1989.-Nr.11; psl.8-100. Anotacijoje sakoma: “nušviečiamas tragiškas miesto istorijos puslapis - E.P.Berzino ir jo bendražygių areštas. Paneigiami istorikų R.Medvedevo ir rašytojo V.Šalamovo iškraipymai apie pirmojo Dalstrojaus direktoriaus E.P.Berzino biografijos faktus”*

■ *K.Nikolajev. Tiažolyj metal, ili kak rodilsia, žil i umiral Dalstroj / V.Peršino įžanga // Na severe Dalnem -1989 Nr.2; psl.54-82. Anotacijoje sakoma: “Dokumentalūs tyrinėjimai naujai nušviečia Dalstrijaus, kuriam vadovavo E.P.Berzin politinius-ekonominius procesus. Vienok, pirmojo Dalstrojaus direktoriaus asmenybė autoriaus nušviečiama prieštaringai, autoriaus traktuotė yra labai ginčytina. Dar laukia istorinio tyrinėjimo klausimas: kaip E.Berzin, susiformavęs GPU-NKVD organų sistemoje, galėjo išlikti teisingu ir humanišku žmogum”*

■ Kadangi archyvai buvo neprieinami (žiūr. skyrių “Archyvai, jų prieinamumas, juridinė priklausomybė”) teko naudotis kitais informaciniais šaltiniais. Tuos šaltinius sąlyginai galima suskirstyti į sekančias grupes:

1. Žmonių, patyrusių stalinizmo represijas, atsiminimai

Tokius atsiminimus pradėjo leisti po 1990 metų, t.y. po SSSR žlugimo.

2. Žmonių, dirbusių lageriuose, atsiminimai

Į šią grupę galima įtraukti ne tik buvusių laisvųjų darbininkų, bet ir buvusių prižiūrėtojų, komjaunimo ir partijos darbuotojų atsiminimus.

3. Valstybiniai, visuomeniniai, žinybiniai archyvai

Archyvai yra beveik neprieinami , reikia spec. leidimų , kuriuos gauna ne bet kas . Archyvus kontroliuoja ir finansuoja Magadano srities specialus skyrius . Plačiau apie tai žiūr. skyrių “Archyvai , jų prieinamumas juridinė priklausomybė”.

4. Istorikų , turinčių leidimus dirbti specialiuose archyvuose , tyrimai

5. Žurnalistų individualūs tyrimai

Tokie tyrimai , kaip taisyklė , atliekami iš visiškai atsitiktinių šaltinių . Tikslas - efektingas , sensacingas straipsnis . Tai yra individuali nuomonė ir interpretacija . Tai neturi nieko bendra su autentiškų įvykių liudininkų prisiminimais .

6. Muziejai

■ Magadano muziejus :

- a) ekspozicija apie geologones ekspedicijas
- b) ekspozicija apie to regiono gamtą (iškamšos , iškasenos ir t.t.)
- c) ekspozicija apie to krašto įsisavintojus (pervoprochodcy)
- d) einama tematinė paroda . Tuo metu , kai lankėmės muziejuje , buvo paroda “Kolyma”, kurioje atsispindi stalinizmo periodas tik iki 1940 metų .

■ Ust - Omčiug muziejus

■ privatus I.Ponikarovo muziejus Jagodnoje

■ Seimčan muziejus

Magadano srities muziejuose esanti informacija daro įspūdį tik visiškai nieko nežinantiems apie GULAG'ą , arba naiviems užsieniečiams .

3. Istorinė apžvalga .

1931-1932 m.m. aukščiausi SSSR politiniai organai priėmė nutarimą sukurti DALSTROJ - ypatingą , ypač slaptą , represinę , ūkinę-politinę organizaciją .

Iki 1928 m. pabaigos valstybė iš Kolymos gavo tik 11,7 kg aukso . Tai reiškia , kad "DALSTROJ" tresto organizavimas neturėjo jokio ryšio su aukso gavybos pradžia , bet tiesiog pratęsė aukso gavybą iš principo naujais organizaciniais , represiniais metodais .

1931. 11.13 SSSR Darbo ir Gynybos Taryba priėmė nutarimą įkurti superorganizaciją - DALSTROJ .

1931.11.11 VKP(b) CK Politinio Biuro nutarimas "Apie Kolymą" . Nutarimas apiformintas Politbiuro protokolu Nr.75. Tekstas užėmė penkis pilnus puslapius , o jį pasirašė : "CK Sekretorius J.Stalinas". Nutarimas buvo toks slaptas , kad , jį priėmus , jis buvo išimtas iš Politbiuro protokolų ir ilgus metus buvo laikomas Generalinio sekretoriaus kabineto seife .

Šis dokumentas buvo toks , kad 30-aisiais metais jį tikrai reikėjo slėpti nuo partinio aparato darbuotojų ir ypač nuo mokslininkų . Nutarimu numatoma sukurti Kolymoje aukso gavybos trestą , kuris būtų pavaldus tiesiogiai VKP(b) CK , bet ne Darbo ir Gynybos Tarybai . Nutarimas susideda iš keleto skyrių : "Apie žmonių gabenimą" , "Kelių statyba" , "Nagajevo prieplaukos" ir t.t. Labai smulkiai reglamentuota tresto veikla

Šiuo nutarimu (1931.11.11) Politbiuras pasiskelbė specialaus tresto , kurio pagrindinis tikslas - gauti auksą , savininku . Tokiu būdu , partijos vadovaujantis organas iš ūkinių žinybų ir subjektų atėmė vieną iš strateginių šakų - aukso gavybą . Šioje teritorijoje VKP(b) CK atėmė iš OGPU represinę funkciją . Šiuo klausimu nutarime buvo labai aiškiai parašyta : "*Tresto veiklą stebėti ir kontroliuoti pavedama Jagodai*". Įdomus momentas , ne *vadovauti* , bet *stebėti ir kontroliuoti* . Kontrolė pavedama ne baudžiamajam organui OGPU , bet konkrečiam asmeniui - Jagodai . Tokiu būdu Politbiuras pabrėžė , kad net OGPU pirmininkas Menžinskij neturėjo teisės kištis į tresto veiklą .

Nutarime buvo sakoma : "Tiesioginiam tresto vadovavimui paskirti E.Berziną tresto direktoriumi , jam vadovaujant vietoje".

Darbo ir Gynybos Taryba 1931.11.13 d. išleido nutarimą Nr.516 "Dėl valstybinio kelių statybos ir pramoninės statybos tresto DALSTROJ sukūrimo " , bet tekste visiškai neužsimenama apie pagrindinį naujojo tresto tikslą - auksą . Jeigu trestas paprastas (kelių ir pramoninės statybos) , tai kodėl jis priklauso Darbo ir Gynybos Tarybai ? Iš tikrųjų tai buvo maskuotė , kad trestas yra partijos nuosavybė .

Pirmieji naujojo tresto veiksmai prasidėjo 1932 metų vasario mėnesį . Vadovai-čekistai atvyko kartu su kaliniais ir prižiūrėtojais .

Politiniai kaliniai buvo nuo pat pirmų tresto egzistavimo dienų . Tai buvo taip vadinamas - SEVVOSTLAG , kuris buvo sukurtas G.Jagodos įsakymu (dėl Severo-Vostočnogo lagerio sukūrimo OGPU sistemoje 1932.04.01). Naujojo lagerio priklausomybė labai aiškiai atsispindėjo įsakymo antrame ir trečiame punktuose : "2. *Administracinis ir ūkinis-finansinis SEVVOSTLAG'o priklausomumas - paklūsta DALSTROJ direktoriui E.P.Berzinui* (tokiu būdu aišku , kad latvis E.Berzin vadovavo ne tik DALSTROJ ūkiui , bet ir lageriui). Trečiame įsakymo punkte nurodoma

SEVVOSTLAGO formavimo tvarka, pagal kurią DALSTROJ diktuoja GULAG'ui - kiek ir per kokį laikotarpį reikia kalinių Kolymoje.

Tokiu būdu, SEVVOSTLAG, priklausydamas OGPU, nepaklūsta GULAG'ui. E.Berzin buvo ne tik DALSTROJ direktorius, bet ir OGPU įgaliotinis, t.y. būtent E.Berzin, bet ne GULAG valdė šiaurės rytų koncentracijos stovyklas.

Kolyma neįėjo į GULAG'o Archipelagą. SSSR represinėje struktūroje tai buvo savarankiškas DALSTROJ Archipelagas.

1932.10.26 d. Stalinas pasirašė dar vieną VKP(b) CK Politbiuro nutarimą dėl DALSTROJ. Nutarimas vadinosi taip pat: "Apie Kolymą":

1. Visą administracinį vadovavimą DALSTROJ rajono teritorijoje vykdo drg.Berzin, kaip Dalkraijispolkomo įgaliotinis.
2. DALSTROJ rajono partinėms organizacijoms vadovauja drg.Berzin, kaip VKP(b) kraijkomo įgaliotinis.
3. DALSTROJ kroviniai pagal savo svarbą visose transporto rūšyse prilyginami kariniams.
4. VKP(b) dalkraijkomui pavedama iki lapkričio 15 dienos Ochotsko-Evenkų nacionalinės srities centrą perkelti į Ochotską. Visos materialinės vertybės, priklausiusios jam Nagajevo, perduodamos DALSTROJ.

Šiame dokumente įdomiausia tai, kad buvo įvestas naujas administracinis vienetas - "DALSTROJ rajonas". Iš partinio tresto teritorijos išvaroma nacionalinė sritis ir visi anksčiau ten veikę partiniai-valstybiniai organai. DALSTROJ rajonas apėmė apie 500 000 kvadratinį kilometrų plotą. Tai buvo savarankiška valstybė, kur vietoj Konstitucijos veikė direktoriaus įsakymai ir instrukcijos.

Tokiu būdu, 30-aisiais DALSTROJ buvo savarankiškas administracinis vienetas pačioje SSSR, kur neveikė Konstitucija ir kiti valstybiniai aktai. Stalinas Kolymoje nustatė DALSTROJ direktoriaus E.Berzin asmeninės valdžios režimą.

Likvidavus Jagodą, atsirado potenciali galimybė, kad DALSTROJ gali tapti nebevaldomas. 1937 metų gruodį Stalinas įsakė areštuoti ir sunaikinti E.Berzin'ą. 1938 metų kovą DALSTROJ teritorija iš partinės priklausomybės buvo perduotos NKVD struktūroms: ypatingasis trestas buvo reorganizuotas į Tolimosios Šiaurės statybų Vyriausiąją valdybą NKVD sistemoje.

1940 metais DALSTROJ lageriuose buvo 176 700 kalinių, pusė iš jų buvo neteisingai represuoti dėl politinių motyvų. Kasmet dėl nepakeliamų darbo ir gyvenimo sąlygų žūdavo apie 15% lagerio kontingento.

1940 metų pabaigoje DALSTROJ buvo stambiausias ūkinis - represinis vienetas visoje tarybinėje totalitarizmo sistemoje. 1932-1940 m.m. buvo iškasta 350 tonų aukso.

Be DALSTROJ aukso SSSR nebūtų sugebėjusi tapti galinga industrine valstybe ir pasiruošti II pasauliniam karui.

(Ši istorinės apžvalgos dalis parengta pagal K.B.Kuznecovo pranešimą mokslinėje konferencijoje, kuri vyko 1996 m. Magadane "DALSTROJ vieta, kuriant represinę totalitarizmo sistemą: 1931-1940m.m.") [1]

1948 metais pasikeitė kalinių kokybinė struktūra - 90% viso kontingento sudarė politiniai kaliniai.

1953-1954 m.m. amnestija sąlygojo darbo jėgos deficitą . Struktūra , nebegaunanti kasmet reguliariai tam tikro skaičiaus kalinių , nebegalėjo toliau egzistuoti . Superorganizacijos žlugimas buvo neišvengiamas ir dėl teritorinių pasikeitimų - susikūrė Magadano sritis , besiribojanti su Jakutija , Chabarovsko kraštu ir t.t.

Iš Vanino uosto garlaiviais kaliniai buvo atgabenami į Nagajevo įlanką . Po to , mašinomis (po 20-25 žmones) būdavo vežami į artimas (pakrantė , trasa iki 47 km) ir tolimas (pačias sunkiausias) komandiruotes .

Išlaidos informacijai - asignacijos geologiniams-žvalgybiniais darbams procentais visoje kapitalo investicijų struktūroje DALSTROJ rajone :

Metai	1932 - 1937	1938 - 1948	1949 - 1956
%	13,7	33,9 (nuo 19,5 iki 46,6)	44,3

Išlaidų augimas aplenkė superorganizacijos teritorinę ekspansiją (investicijos į geologinę žvalgybą paskirstomos tolygiai per visą teritoriją) :

Metai	1932 - 1937	1938 - 1948	1949 - 1956
rub/kv.km.	51,1 (nuo 13 iki 84)	81,2	185,9

Aukso gavybos savikaina iki 1940 metų buvo žemesnė už pasaulines kainas , o 1941 - 1956 m.m. - 2-3 kartus aukštesnė už pasaulines aukso kainas . Treste visų metalų gavyba (išskyrus auksą) buvo ekonomiškai neefektyvi .

(Duomenys paimti iš A.N.Piliasovo pranešimo "Trestas DALSTROJ kaip superorganizacija") [1]

Novosibirske leidžiamame žurnale "EKO" (leidykla "NAUKA" 1990 Nr.4 [] yra pateiktas Dalstrojaus (Kolyma , Čiukotka , Jakutija) koncentracijos stovyklų sąrašas :

Magadanas - šiaurės rytų pataisos darbų lagerių Valdybos rezidencija (rezidencija Upravlenija severo-vostočno ispravitelno-trudovych lagerej USVITL , SEVVOSTLAG) .

Valdyboje buvo 11 lagerinių skyrių : Pietų (Južnoje lagotdelenije) , Pietų-Vakarų (Južno-Zapadnoje lagotdelenije) , Šiaurės (Severnoje lagotdelenije) , Vakarų (Zapadnoje lagotdelenije) , Čai-Urjinskoje , Indigirskoje , Tenkinskoje , Oksumčanskoje , Čaiun-Čiukotskoje , Čiukotstrojlag , Janskoje lagupravlenije , speclageris Berlag . Toliau lagerių sąrašas pateikiamas pagal jų išsidėstymą Kolymos trasoje Magadanas - Orotukan - Debin - Jagodnoje - Susuman - Adygalach - Orto - Balagan . Lietuvoje išleistame žinyne [4] yra labai nedaug žinių apie šiuos lagerius :

Pietų lagerių skyrius (Južnoje lagotdelenije) . Orotukan - lagerių valdyba , moterų paskirstymo punktas .

Lageriai - Atka (moterų lageris , vyrų paskirstymo punktas) ; Miakit , Dneprovskij , Berekgal , Ararat , Talaja (lagerių punktai) ; Kupka (moterų lageris) ; Krasnaja rečka

(lagerių punktas) ; Strelka (moterų lageris) ; Gerbo , Ekspedicionnyj , Nerbra , Gornyj , Zagadka , Kinžal , Verch-Tajožnyj (lagerių punktai) ; Anuška (moterų lageris) ; Radužnyj , Verchanskaja , Srednekan , Stanovaja , Geologičeskij , Borisovo , Ust-Srednekan , Kotel , Zolotistyj , Nižnyj-Zolotistyj , Razvedčik , Spornoje , imeni II piatiletki , Udarnik , Nižnyj i Verchnyj Udarnik (lagerių punktai) . Taip pat buvo lagerinių punktų , kurie neturėjo jokio pavadinimo .

Pietų - Vakarų skyrius (Jugo-Zapadnoje lagotdelenije) . Visi lageriai išsidėstę šiaurės rytuose visų lagerių atžvilgiu (žiūr. schemą) . Seimčan - lagerių valdyba , lagerių punktai .

Lageriai - Iskra , Elgen , imeni III piatiletki , Lazo , Čiapajeva , Balygyčan (lagerių punktai pagal Seimčano ir Balygyčano upes) .

Šiaurės skyrius (Severnoje lagotdelenije) . Jagodnoje - lagerių valdyba , lagerių punktai .

Lageriai - Debin (moterų ir vaikų lageriai , vyrų paskirstymo punktas) , Majory (lagerių punktas) ; Elgen (moterų ir vaikų lageriai) ; Bmylga , Taskan (moterų lageriai) ; Tumannyj , Dikij , imeni Gorkogo , Zamečatelnaja , Glubokij , Beličje , Kliučnaja , imeni 8 Marta , Šturmovo , Verchnij I Srednij Šturmovo , Čeljuskin , imeni Vodopjanova , Nižnij Chatynach (lagerių punktai) ; Nižniaja Burchala , Burchala (lagerių punktai) ; Dželgala (vyrų lageris , moterų paskirstymo punktas) ; Perevalnaja (lagerių punktas) ; taip pat buvo du lageriniai punktai be pavadinimo .

Vakarų skyrius (Zapadnoje lagotdelenije) . Susuman (kairysis Berelech upės krantas) - lagerių valdyba , lagerių punktai .

Lageriai - Lukin , Kuranach , Surovaja , Berelech , Burtalin , Topkin , Skrytyj , Maldiach , Stachanovec , Udarnik , Buidyčanskij , Nadežda , Teplyj , Susmačan , Kadykčan (dabar Miaundžia) , Arkagala , Arzo , Kondratja , Luzovaja , Spokojnaja , Mirovaja , Griaznyj , imeni 25 Oktiabria , Počtovaja , Chudžaj , Ttrubnaja , Tamgelen , Dalnij , Ozernyj , Deliankir (lagerių punktai) ; dar buvo keletas lagerių punktų be pavadinimo .

Čai - Urinskoje skyrius (Čai-Urinskoje lagotdelenije) . Neksikan - lagerių valdyba , lagerių punktai .

Lageriai - Čelbanskij , Dorožnaja , imeni Frunze , Invalidnyj , Čai - Urinskij , imeni Čkalova , Bolševik , Komsomolec , Oktiabrskij , Dočikalach , Tuchainka , Amgyjej , Adygalach , Oriachskij , Kuribilech , Kuranach-Ola , Kubalach , Sanga-Kur , Gač-Tach , imeni Stalina (lagerių punktai) .

Indigirskoje skyrius (Indigirskoje lagotdelenije) . Ust-Nera - valdyba .

Tenkinskoje skyrius (Tenkinskoje lagotdelenije) . Ust - Omčiug - valdyba .

Lageriai - Chasin-Uzol (lagerių punktas) ; Palatka (moterų ir vyrų lageriai) ; Madaun , Arman , Bachančia , Chalgyčia , Sakra-Talon , Vetrennyj , Butugyčiag , Gorniak , imeni Čiapajeva , Taganka , Erika , Burgagy , Kolymskij , Staryj Orotuk , Klin , Igumenov-Machopan , imeni Budionnogo , imeni Berija (du lageriai) , Gvardejec ,

Neriuči , Chenikeindžanskij , Apgajuriach , imeni M.Raskovoj , Chachačialych (lagerių punktai) .

Oksumčianskoje skyrius (Oksumčianskoje lagotdelenije) . Omsukčian - valdyba .
Lageriai - Galimyj (moterų lageris) , Industrialnyj (lagerių punktai) .

Čaiun - Čiukotskoje skyrius (Čaiun - Čiukotskoje lagotdelenije) . Pevek - valdyba .

Čiukotstrojlag . Buvo statomi kaliai į šiaurę , kurį statė kaliniai . Egvekinot - valdyba .

Janskoje skyrius (Janskoje lagotdelenije) . Deputatskij - valdyba .

Berlag (speclageris) . Piostraja Dresva (įlanka) - valdyba . Miaundžlag - politinių kalinių lageris .

Lageriai , nepriklausantys , skyriams - Balagannoje , Bellag , Bering , Vrangeli , Kolymčiag , Krasnoarmeiskij , Magadanlag (labai lagerių punktų pačiame Magadane) , Novyj Cheindžen , Sainegorje (Kolymos HE statyba) , Srednekolymsk , Tachtojamsk , Talon Jana .

Knygoje „Žertvy Kolymy . Magadan“ [20] teigiama , kad UVD archyvinuose fonduose yra 1,5 mln. kortelių (privačiame pokalbyje S.Berezovskij teigė , kad kortelių yra 6 mln.) .

Nuo 1932 m. iki 1956 m. Dalstrojuje vienu metu buvo apie 1 mln. žmonių . Per metus didžiausias skaičius - 170 tūkstančių .

Kolymoje buvo apie 20 000 buvusių karo belaisvių („vlasovcy“) , tremtiniai (specposelency) - 4960 žmonių .

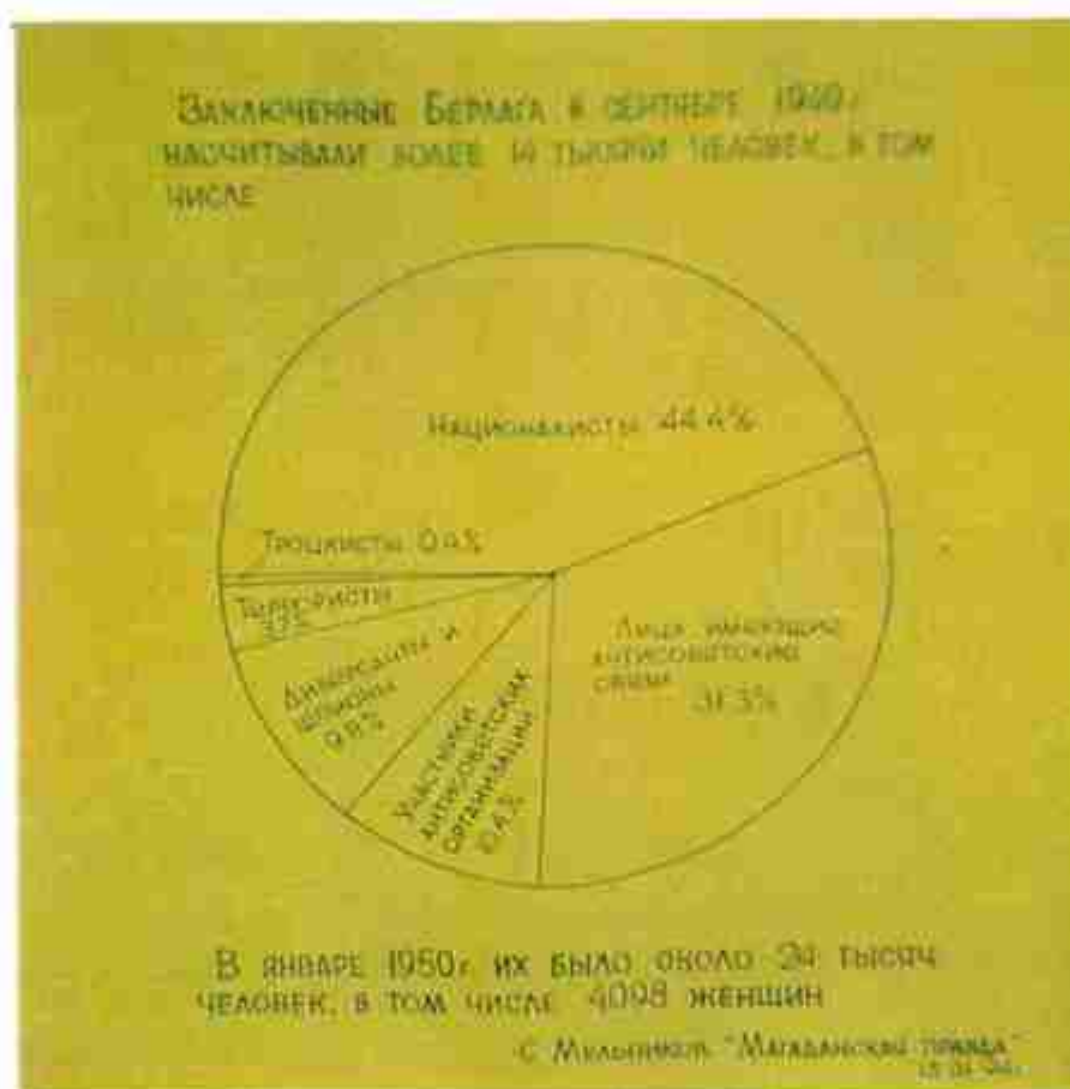
1932-1956 m.m. lageriuose mirė 120 000 žmonių (tik nuteistų) , iš jų 50 000 nuteisti pagal BK 58 straipsnį .

Iki 1992.10.01 UVD (upravlennije vnutrennich del) nustatė , kad Magadano srities teritorijoje buvo sušaudyta 8 000 žmonių , iš jų 4 000 šiuo metu yra reabilituota .

UVD neturi jokių žinių apie sušaudytų žmonių palaidojimo vietas !!! (taip teigiama oficialioje UVD pažymoje [20])

Žmones sušaudydavo 2 vietovėse : Magadano mieste ir Stan Chatynach gyvenvietėje (Jagodnoje rajonas , Serpantinka) .

Išėjus Reabilitacijos įstatymui (iki 1992.10.01) buvo reabilituota 782 žmonės . Dar reikia reabilituoti - 48 000 žmonių .

Kalinių kiekio Berlage 1949 metų rugsėjo mėn. procentinės sudėties
pagal "nusikaltimo sudėtį" schema
(perfotografuota iš Ust- Omčiuogo muziejaus stendų 2001.08.27 ,
nes nebuvo jokių dauginimo priemonių).

Tuo metu Berlage buvo daugiau kaip 14 000 žmonių . 1950 metų sausio mėn. kalinių buvo
apie 24 000 , tame skaičiuje - 4098 moterys .

S.Melnikov "Magadanskaja pravda" 1994.01.13

BERLAGAS , (iš rus. *Beregovoj lager* - Krantų koncentracijos stovykla) , ypatingojo režimo
koncentracijos stovyklų grupė . Kaip ir kitos specialiosios koncentracijos stovyklų grupės (Gorlagas ,
Dubravlagas , Intalagas , Steplagas ir kt.) , įkurta 1948 metais , atskyrus politinius kalinius nuo
kriminalinių nusikaltėlių (specialiosiose koncentracijos stovyklose kalėjo tik politiniai kaliniai) .
Valdyba Magadane . Jos žinioje buvo keli šimtai koncentracijos stovyklų Magadano srityje (ir
Čiukčių autonominėje apygardoje) , Jakutijos šiaurės-rytų dalyje . Ypač gausu jų buvo Kolymos ,
Indigirkos , Janos upių baseinuose . Kaliniai kasė naudingąsias iškasenas (uraną , auksą , akmens
anglis , alavą , sidabrą , volframą ir kt.) , dirbo metalo sodrinimo , šachtų įrengimų remonto įmonėse
 , tiesė kelius . Iš Nachodkos , Vladivostoko (Primorės kraštas) , Vanino , Sovetskaja Gavanės
(Chabarovsko kraštas) uostų laivais Totorių sąsiauriu ir Ochotsko jūra jie buvo gabenami į
Magadano kalinių paskirstymo koncentracijos stovyklą , iš čia sunkvežimiais vežami į kalnus - į
kasyklas . Daug jų žuvo kelionėje , šachtose , mirė nuo bado ir ligų . Po II pasaulinio karo keliuose
šimtuose koncentracijos stovyklų yra kalėję ir lietuviai (1947-49 m.m. jų buvo 4-5 tūkstančiai) .
Berlagas veikė iki 6-ojo dešimtmečio pabaigos [6].

4. Politinių kalinių ir tremtinių nacionalinė sudėtis

Apie politinių kalinių nacionalinę sudėtį informacijos gauti beveik neįmanoma . Neteisėtai represuotų politinių kalinių ir tremtinių reabilitavimo komisijos pirmininkas prie Magadano srities FSB S.Berezovskij pateikė šiuos duomenis (sakė , kad pagal nacionalinę sudėtį tremtinius surūšioavo grynai dėl įdomumo) :

Tremtinių (specpereselency) kiekis pagal tautybes

Eil .Nr	Tautybė	Kiekis	Pastabos
1	Lietuviai	995	Visi lietuviai buvo atvežti į Magadano sritį po II pasaulinio karo .
2	Latviai	522	Daugiausia tai latviai , atvežti po karo . Koks jų ryšys su latvių “raudonaisiais šauliais” , kurių daug buvo sunaikinta prieš karą - neaišku .
3	Estai	437	
4	Vokiečiai	1942	Neaišku apie kokius vokiečius vyksta kalba - apie Pavolgio vokiečius ar apie vokiečius-karo belaisvius .
5	Japonai	1945	Karo belaisviai .
6	Visos tautybės		Tautybių kiekis nežinomas . Specpereselenec - paleistas iš lagerio politinis kalinys .

Tautybių sąrašas čia nepilnas , nes sąrašo mums nedavė - tiesiog davė vizualiai pažiūrėti . Lentelėje pateikiame duomenis tiek , kiek atsiminėme . Nenurodome vakarų ukrainiečių kiekio , nes nespėjome pamatyti , bet ir taip aišku , kad jų buvo žymiai daugiau negu kitų tautybių . Neaišku kiek galima tikėti šia informacija , nes duomenys buvo ranka rašyti ant paprasto popieriaus lapo , be jokio parašo . Taip pat neaišku apie kurį periodą yra kalbama .

Knygoje "Žertvy Kolymy . Magadan." [20] pateikiami tokie duomenys :

PAŽYMA

tremtinių (specposelencev i ssilno-poselencev) asmeninių archyvinių bylų fondas
(fondo masivas- 50 023 bylos)

Fondo sudėtis :

A. Asmenys , kurie buvo išsiųsti į tremtį (na specposelenije) , remiantis GOKO SSSR įsaku Nr.9871 1945.19.18 d. ("vlasovcy" - 25 954 bylos , tame skaičiuje 8 moterys)

Eil .Nr	Tautybė	Kiekis	Pastabos
1	Armėnai	258	
2	Azerbaidžanai	371	
3	Baltarusiai	1538	
4	Gruzinai	407	
5	Kirgizai	184	
6	Kazachai	468	
7	Latviai	29	
8	Lietuviai	5	
9	Mordviai	115	
10	Lenkai	107	
11	Rusai	14 686	5 moterys
12	Totoriai	397	
13	Uzbekai	603	
14	Čiuvašai	101	
15	Estai	8	
			Pateikiama duomenų dar apie 44 tautybes (mažiau 100 kiekvienos tautybės žmonių)

B. Asmenys , kurie buvo išsiųsti į tremtį (na poselenije) , remiantis PVS SSSR įsaku 1948.02.21 , o taip pat asmenys , įvykdę kriminalinius nusikaltimus (21 108 politinės ir kriminalinės bylos) . Politinių bylų - 16 563 (363 moterys) , kriminalinių bylų - 1313 (105 moterys) .

Eil .Nr	Tautybė	Kiekis	Pastabos
1	Austrai	4	2 moterys
2	Asiriečiai	3	
3	Afganai	4	1 kriminalinis kalinys
4	Anglai	1	
5	Bulgarai	20	
6	Vengrai	59	1 moteris
7	Graikai	18	1 moteris , 3 kriminaliniai kaliniai
8	Žydai	254	32 moterys , 8 kriminaliniai kaliniai (iš jų 4 moterys)
9	Lietuviai	974	153 moterys , 1 kriminalinis kalinys
10	Latviai	548	114 moterys , 1 kriminalinis kalinys
11	Moldavai	131	8 moterys , 1 kriminalinis kalinys
12	Vokiečiai	270	21 moteris , 3 kriminaliniai kaliniai
13	Rusai	4599	72 moterys , 1191 kriminalinių kalinių (iš jų 89 moterys)
14	Totoriai	109	9 moterys , 29 kriminaliniai kaliniai (iš jų 2 moterys)
15	Ukrainiečiai	612	432 moterys , 8 kriminaliniai kaliniai
16	Estai	502	28 kriminaliniai kaliniai
17			Pateikiama duomenų dar apie 71 tautybę (mažiau 100 kiekvienos tautybės žmonių)

Tame pačiame fonde dar yra duomenų , kad 67 lietuviai (tame sk. 35 moterys) buvo atitremti kaip buožių šeimų nariai , “banditų” pagalbininkai ir t.t. Atitinkamai tokių latvių buvo 35 (tame sk. 25 moterys) , estų 22 (tame sk. 16 moterų) , vokiečių 2052 (tame sk. 455 moterų) .

Kai kurios informacijos galima gauti iš Vernon Kress'o (P.Z.Demang) pranešimo mokslinėje-praktinėje konferencijoje , vykusioje Magadane 1996 metais [19] . Autoriaus rimtą požiūrį rodo tas faktas , kad jis paaiškina terminą “užsienietis” . V.Kress nurodo eilę tautų (japonai ir ainai iš Pietų Sachalino ; žmonės iš Vakarų Baltarusijos , Vakarų Ukrainos , Moldavijos , Baltijos šalių) , kurios , nebūdamos SSSR piliečiais staiga jais tapo . Atitinkamai tapo ir “Tėvynės išdavikais” .

Tikslų skaičių sunku nustatyti , nes nežinomas bendras tikslus Gulago kalinių skaičius (jokia struktūra nesuinteresuota fiksuoti savo prievartos apimtį) . V.Kress rašo :

Kaip taisyklė , lietuvius , latvius , estus mėtėsdavo kaip “Tėvynės išdavikus” , o ne pagal buitinius straipsnius : už žmogžudystę , už plėšimą ir t.t. Augaloti , stiprius ,

pripratę prie gausaus ir gero maisto , pabaltijiečiai labai blogai prisitaikydavo prie gyvenimo lageryje , neištvėrė bado . Jaigu , pagal prancūzų autorių (Rossi , Rigulo) liudijimus paprastomis sąlygomis vidutinis mirtingumas sovietiniame lageryje per metus sudarė apie 15% , tai mirtingumas tarp pabaltijiečių - 20-25% .[19]

Pagal El Kampezino skaičiavimus užsieniečiai lageryje sudarydavo ne mažiau kaip 20-25% viso kontingento . Taip pat buvo specialūs lageriai vien užsieniečiams .

Po Adenauerio vizito į Maskvą buvo paleisti kaliniai-užsieniečiai . Visi išvažiavo , išskyrus tuos , kurie turėjo pagrindo bijoti savo tautiečių . Lietuviai užsieniečiais nebuvo laikomi .

5. Kitas požiūris į problemą . Stalinizmo represijos ar okupacija ?

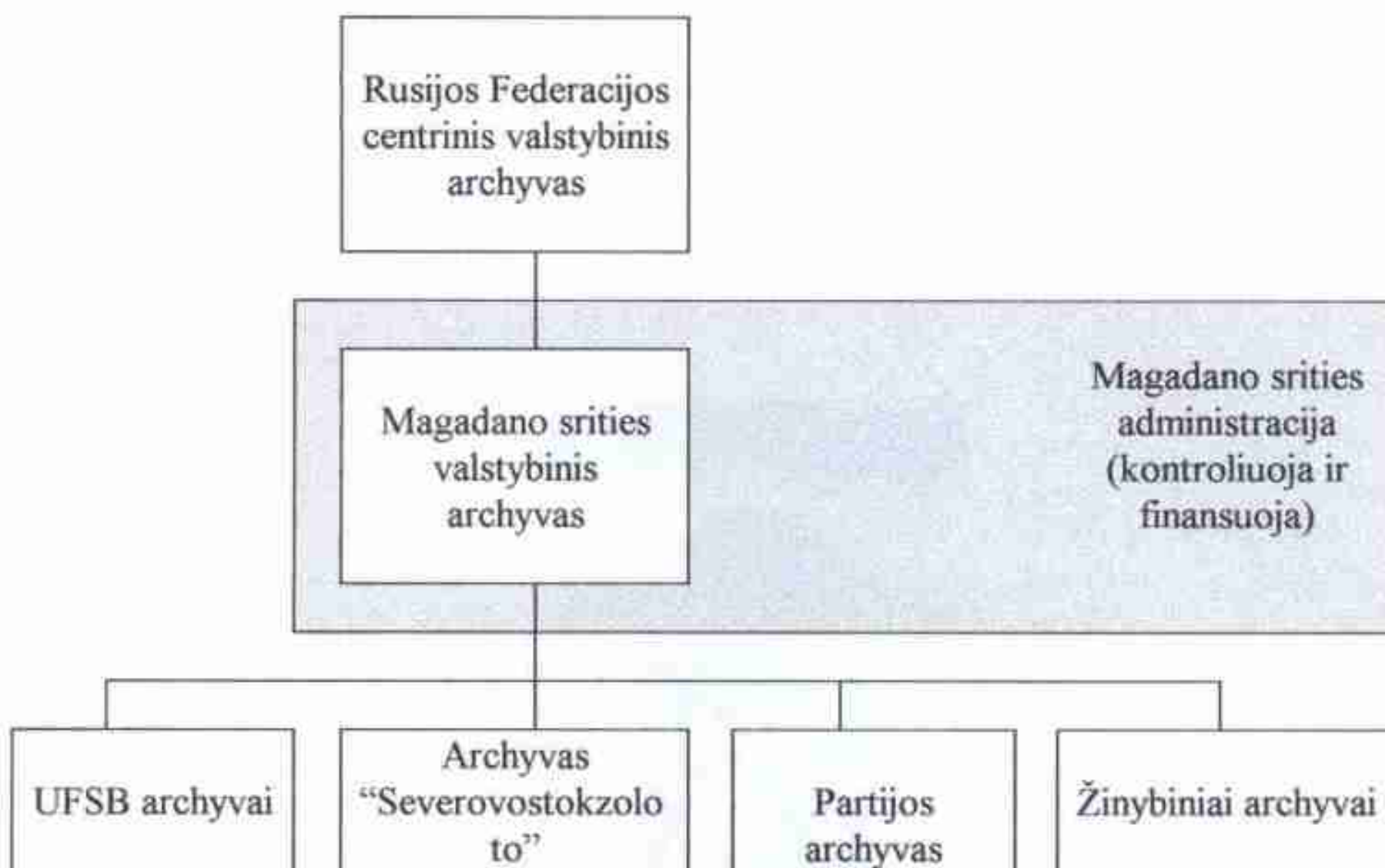
6. Archyvai , jų prieinamumas , juridinė priklausomybė

Žymus Magadano istorikas Aleksandr Grigorjevič Kozlov interviu laikraščiui "Magadanskaja Pravda" (2001.08.24) išvardina sekančius archyvus , kuriais jis naudoja , rašydamas straipsnius apie Kolymą , Dalstroj [3] :

1. Magadano srities valstybinis archyvas (Novaja 10 , Magadan ; direktorius - Primenko Natalija Borisovna , tel.22914 , 24098)
2. Archyvas "Severovostokzoloto" (Transportnaja 19 , Magadan ; archyvystė - Nesterova Lidija Nikolajevna , tel.31020)
3. Buvęs partijos archyvas - dabar šiuolaikinių dokumentų saugojimo archyvas (Komsomolskaja 1 , Magadan ; direktorė - Minenkova Tatjana Igorevna , tel.28259)
4. Magadano srities UFSB archyvas (buvęs KGB archyvas) , kuriame yra pagrindinė medžiaga apie lietuvius , kalėjusius Magadano srityje (direktorius Sergej Berezovskij)
5. Žinybiniai archyvai (MVD , ZAGS , žemės ūkio valdybos ir t.t.)

Formaliai juridinė priklausomybė tarp archyvų yra tokia - visi archyvai paklūsta Magadano srities valstybiniam archyvui . Realioji situacija yra kitokia - Magadano srities valstybinį archyvą finansuoja ir kontroliuoja Magadano srities administracija , bet ne federalinė valdžia . Norint gauti informaciją iš bet kokio archyvo būtina kreiptis į Magadano srities administracijos spec. skyrių . Jam vadovauja Popova Valentina Petrovna (tel. 25437) . Be spec. skyriaus leidimo niekas su interesantu net nekalba .

Principinė archyvų priklausomybės schema :

Mums besilankant Magadane, S.Puškinio muziejuje veikė paroda „Kolyma 1932 - 1956“. Muziejaus mokslinis bendradarbis Sergej Pavlovič Jefimov smulkiai papasakojo apie šią parodą, bet įdomiausia yra tai, kad muziejaus moksliniai bendradarbiai patys neturi jokio leidimo dirbti vietiniuose archyvuose (ypač UFSB, MVD) - jie raštiškai paprašo atitinkamų tarnybų informacijos. Žinant tikrą padėtį apie archyvų hierarchiją ir tą faktą, kad leidimą dirbti su spec. archyvais turi tik jau minėtas A.G.Kozlov, kyla klausimų:

1. Jeigu archyvai yra uždari, tai koks žmogus gali gauti leidimą juose dirbti? Gal savas? Kaip bebūtų, A.G.Kozlov turi tokį leidimą.
2. A.G.Kozlov atkakliai neigia privačių atsiminimų apie lagerius svarbą. Pasak jo, tai yra ne istoriniai dokumentai, o tik asmeninė nuomonė. Kaip pavyzdį pateikia Varlam Šalamov (1907 - 1982, žymus rusų rašytojas, kalėjęs Kolymoje), kuris, atseit, labai dažnai rašydavo netiesą. Tą patį A.G.Kozlov teigė apie A.Solženycino „Archipelag GULAG“, kurį tiesiai pavadino totaliu prasimanymu.
3. A.G.Kozlov savo pranešime mokslinėje konferencijoje, kuri vyko 1996 metais Magadane [2] skeptiškai atsiliepia apie Roj Medvedev, Robert Konkvest, Aleksandr Solženycin, Žak Rossi darbus. Visi minėti autoriai remiasi liudininkų prisiminimais rašydami apie ypač žiaurų Sevvostoklag'o viršininką S.Garaniną. Liudininkai teigia savo akimis matę, kaip S.Garanin asmeniškai šaudydavo kalinius, tuo tarpu A.G.Kozlov teigia neradęs jokių tai patvirtinančių dokumentų. Įdomu, nuo kada nusikaltėliai pradėjo dokumentuoti savo kriminalinius veiksmus?
4. Lietuvoje išleistame žinyne [4] „Tremties ir kalinimo vietos“ nurodoma, kad Arkagalos koncentracijos stovykloje 1955 metų pavasarį įvyko kalinių sukilimas. Apie 10 dienų koncentracijos stovykla buvo kalinių rankose, sukilimo iniciatoriai buvo vakarų ukrainiečiai ir lietuviai, atvežti į Arkagalą po Norilsko sukilimo. Tuo tarpu A.G.Kozlov absoliučiai neigia bet kokią sukilimo galimybę Kolymoje.

5. MVD Magadano srities archyvų viršininkas S.Berezovskij pateikė faktą , kad Kolymoje kalėjo 1942 vokiečiai , tuo tarpu A.G.Kozlov teigia , kad vokiečių iš viso nebuvo . Neaišku apie kokius vokiečius jie kalba - Pavolgio vokiečius ar vokiečius-karo belaisvius . Ką tada reiškia tas faktas , kad Magadane gyvenančios lietuvės N.Vaišvilienės vyras buvo belgas Karl Rampelberg (1921 - 1971) , karo belaisvis ?
6. A.G.Kozlov teigia , kad tarp politinio kalinio ir kriminalinio kalinio buvo labai nedidelis skirtumas . Tokiais teiginiais netiesiogiai sumenkinami nacionalinio išsivadavimo judėjimai Lietuvoje , Vakarų Ukrainoje ir.t.t.

Tokių nesutapimų , skirtingų traktuočių netgi atviro melo buvo visur , kur tik nueidavome . Nemažai archyvinės medžiagos turi A.M.Biriukov , kuris N.Vaišvilienės teigimu susirinko labai daug informacijos tuo metu , kai dirbo prokuratūroje .

Atskirai reiktų pakalbėti apie privačius archyvus . Pats solidžiausias privatus archyvas , kuriame apsilankėme - tai privatus I.A.Ponikarovo archyvas ir muziejus Jagodnoje mieste . Neturėdamas galimybių tiesiogiai dirbti archyvuose , taip pat gyvendamas gana toli nuo Magadano , I.A.Ponikarov asmeniškai apklausia buvusius kalinius , prižiūrėtojus ir t.t. Būtent tokį darbo stilių , t.y. darbą su žmonėmis neigia A.G.Kozlov . Smulkūs duomenys surinkti apie 2000 žmonių , apytikriai duomenys surinkti dar apie 1000 žmonių . Iš viso I.A.Ponikarovo archyve paminėta apie 6000 pavardžių iš įvairių šaltinių . Daug informacijos I.A.Ponikarov surinko tyrinėdamas koncentracijos stovyklų ligoninių žurnalus , ypač atidžiai studijuodamas mirties registracijas , kurios , pasak jo , pasako daugiau negu nuosprendžiai . A.G.Kozlov tokią veiklą vadina saviveikla , bet ne mokslu , nors pripažįsta , kad gali būti įdomių duomenų .

I.A.Ponikarov rekomendavo susitikti Seimčano mieste su Aleksej Alabušev , kuris turėjo padėti mums nukeliauti į Kanjono lagerį . Šis žmogus dirbo vietinėje sporto mokykloje , lygiagrečiai organizuodavo labai brangias ekskursijas užsieniečiams į koncentracijos stovyklas , tuo sukeldamas neįtikėtiną vietinio muziejaus darbuotojų pasipiktinimą , nes bandė pardavinėti autentiškus eksponatus privačioms kolekcijoms . Šis pavyzdys parodo , kad informacija apie buvusius lagerius tampa labai pelningu bizniu .

IŠVADOS :

1. Visi archyvai Magadane yra griežtai kontroliuojami .
2. FSB , MVD archyvai tebepriklauso toms žinyboms , bet ne valstybiniam archyvui . Archyvams vadovauja kadriniai milicijos ar saugumo karininkai , todėl informacijos gavimas yra labai didelė problema .
3. Nei viename archyve negavome informacijos apie lietuvius , kalėjusius Magadano srityje , bet FSB parodė bylas apie ekspedicijos dalyvio R.Dijoko tėvus - Bronių Dijoką ir Konstanciją Kvyklytę .
4. Gauti informacijos apie lietuvių-politinius kalinius , jų kalinimo ir palaidojimo vietas yra neįmanoma .
5. A.G.Kozlov sakė , kad nuo 1961 metų lagerių archyvai iš valstybinio archyvo buvo perduoti į spec. archyvus . Dalis archyvų buvo sunaikinta , dalis buvo išvežta į Maskvą .
6. Norint gauti informacijos iš Magadano srities archyvų , reikia tarpvalstybinių susitarimų .

7. Žmonės, turintys leidimus dirbti spec. archyvuose nekelia jokie pasitikėjimo.
8. Dauguma viešai publikuotų archyvinių dokumentų apima laikotarpį nuo 1931 iki 1940 metų, todėl nėra jokios informacijos apie okupuotų kraštų (Lietuvos, V. Ukrainos ir t.t.) buvusius piliečius, kurie tapo "liaudies priešais".

7. Koncentracijos stovyklos, jų likimas - kultūros, istorijos paminklai ar niekam nereikalingos liekanos ?

Ekspedicijos metu aplookėme labai daug koncentracijos stovyklų. Orientacinę buvusių koncentracijos stovyklų išsidėstymo schemą (žiūr. priedus) Kolymoje sudarė sutuoktiniai Piščulinai - Lidija Aleksejevna ir Fiodoras Vasiljevičius. Šią schemą jie ruošė kaip pagalbinę priemonę istorijos pamokoms vidurinėje mokykloje, kur jų dukterė-mokytoja dėstė istoriją. F.V. Piščulin buvo profesionalus vairuotojas, daug metų važinėjęs po Kolymos trasą, todėl puikiai žino visas schemoje nurodytas vietas. Įdomi detalė – profesionalūs istorikai, archyvų tyrinėtojai nesivargina sudarinėdami tokias schemas. L. ir F. Piščulinų sudaryta schema eksponuojama muziejuose, publikuojama spaudoje, tuo tarpu profesionalūs istorikai aiškina, kad jie tuo neužsiima, nes nėra finansavimo.

ARKAGALOS koncentracijos stovykla veikė po II pasaulinio karo Magadano srities vakaruose, 15 km į šiaurės vakarus nuo Miaundžios, prie Miaundžios-Ust Neros plento. Priklausė Berlago koncentracijos stovyklų grupei. Kaliniai (tarp jų buvo ir Lietuvos gyventojų) dirbo akmens anglių kasyklose. 1955 metų pavasarį įvyko kalinių sukilimas, apie 10 dienų koncentracijos stovykla buvo kalinių rankose. Sukilimo iniciatoriai buvo vakarų ukrainiečiai banderininkai ir lietuviai, atvežti čia po Norilsko sukilimo [4].

ATKOS koncentracijos stovykla veikė po II pasaulinio karo Magadano srities pietuose, apie 200 km į šiaurę nuo Magadano, prie Magadano-Jakutsko plento, Atkos gyvenvietėje. 1953 metais į Atką atvežta 300 politinių kalinių iš Lietuvos. Jie dirbo daugiausia mašinų remonto gamykloje. 60 km nuo Atkos buvo OROTUKANO koncentracijos stovykla, į kurią 1951 metais buvo atvežta 30 lietuvių. Jie kirtė mišką, dirbo lentpjūvėje. Abi koncentracijos stovyklos priklausė Dalstrojaus koncentracijos stovyklų grupei [5].

BERLAGAS, (iš rus. Beregovoj lager - Krantų koncentracijos stovykla), ypatingojo režimo koncentracijos stovyklų grupė. Kaip ir kitos specialiosios koncentracijos stovyklų grupės (Gorlagas, Dubravlagas, Intalagas, Steplagas ir kt.), įkurta 1948 metais, atskyrus politinius kalinius nuo kriminalinių nusikaltėlių (specialiosiose koncentracijos stovyklose kalėjo tik politiniai kaliniai). Valdya Magadane. Jos žinioje buvo keli šimtai koncentracijos stovyklų Magadano srityje (ir Čiukčių autonominėje apygardoje), Jakutijos šiaurės-rytų dalyje. Ypač gausu jų buvo Kolymos, Indigirkos, Janos upių baseinuose. Kaliniai kasė naudingąsias iškasenas

(uraną , auksą , akmenis anglis , alavą , sidabrą , volframą ir kt.) , dirbo metalo sodrinimo , šachtų įrengimų remonto įmonėse , tiesė kelius . Iš Nachodkos , Vladivostoko (Primorės kraštas) , Vanino , Sovetskaja Gavanės (Chabarovsko kraštas) uostų laivais Totorių sąsiauriu ir Ochotsko jūra jie buvo gabenami į Magadano kalinių paskirstymo koncentracijos stovyklą , iš čia sunkvežimiais vežami į kalmus - į kasyklas . Daug jų žuvo kelionėje , šachtose , mirė nuo bado ir ligų . Po II pasaulinio karo keliuose šimtuose koncentracijos stovyklų yra kalėjė ir lietuvių (1947-49 m.m. jų buvo 4-5 tūkstančiai) . Berlagas veikė iki 6-ojo dešimtmečio pabaigos [6].

BUTUGYČIAGO koncentracijos stovyklos veikė po II pasaulinio karo Magadano srityje , Tenkino rajone , 25 km į šiaurės vakarus nuo Ust-Omčiugo , kalnuose , Butugyčiago gyvenvietėje ir jos apylinkėse . Priklausė Dalstrojaus koncentracijos stovyklų grupės Tenkino skyriui , nuo 1948 metų - Berlagui . Kaliniai (jų buvo 7000) dirbo urano , kasiterito (alavo žaliava) kasyklose , urano rūdos sodrinimo fabrikuose . Daug jų žuvo nuo urano radioaktyvaus poveikio . Tarp kalinių buvo apie 1000 lietuvių . Apie 1952 metus Butugyčiago koncentracijos stovyklos likviduotos [7].

2001.08.27 dieną atvažiavome į Ust Omčiugą . Užėjome į vietinį muziejų , kur radome įdomios informacijos apie Butugyčiago koncentracijos stovyklų grupę , kurią sudarė 6 koncentracijos stovyklos ir 20 komandiruočių . Viena iš muziejaus stendų buvo pateikti šie duomenys :

Politinių kalinių kiekis Berlage 1949 metų rugsėjo mėn. (14 000 žmonių)

Eil. Nr.	Politinio kalinio charakteristika	Kiekis %	Pastabos
1	Nacionalistai	44,4	Daugiausia tai buvo vakarų ukrainiečiai , lietuviai
2	Asmenys , turintys antitarybinių ryšių	31,3	
3	Antitarybinių organizacijų nariai	10,4	
4	Diversantai ir šnipai	9,8	
5	Teroristai	3,7	
6	Trockistai	0,4	
	Viso	100	

Ust Omčiugo muziejaus direktorė Inva Vasiljevna Gribanova surašė 400 kalinių kortelių , tarp kurių radome Aldonos Čeponaitės , d.Viktoro (1930 - 1987) , kilusios nuo Šiaulių pavardę .

Muziejuje buvo radioaktyvių zonų schema , kur nurodytas radiacinis fonas ten , kur buvo kasamas uranas - vietomis apie 700 mkr.rentgenų per valandą . Vietiniai gyventojai vengia ten vaikščioti . Pavojingiausios vietos - urano perdirbimo fabrikas (ypač jo vidus) ir perdirbtų atliekų krūvos (labai panašios į smulkaus smėlio krūvas) . Užlipome į sopką ir nufilmavome urano gamyklą iš viršaus . Iš šito urano buvo pagaminta pirmoji SSSR atominė bomba , kurią sukūrė Kurčiatov .

Muziejuje buvo pateikti duomenys apie bendrą kalinių skaičių visame Dalstrojuje (duomenys iš bukletu "Planeta Kolyma", kurį išleido "Argumenty i fakty" [16]):

Kalinių skaičius Dalstrojuje pagal metus
(tūkst. žmonių / % lyginamasis svoris visame GULAGE)

1932	10	1937	<u>80</u> 9,1%	1942	<u>118</u> 9,8%	1947	107	1952	175
1933	27	1938	94	1943	<u>81</u> 12,3%	1948	109	1953	110
1934	<u>33</u> 4,5%	1939	<u>163</u> 10,5%	1944	<u>92</u> 12,8%	1949	153	1954	72
1935	<u>45</u> 5,3%	1940	<u>201</u> 14,9%	1945	<u>73</u> 12,27 %	1950	183	1955	40
1936	63	1941	<u>160</u> 11,3%	1946	<u>73</u> 9,0%	1951	200	1956	24

CHENIKANDŽIOS koncentracijos stovykla veikė po II pasaulinio karo Magadano srityje, 140 km į pietvakarius nuo Susumano, kalnuose. Priklausė Berlago koncentracijos stovyklų grupei. Joje vienu metu kalėjo 800 moterų; 10-20% jų buvo lietuvės. Kalinės dirbo kasiterito (alavo žaliava) šachtose. Chenikandžios koncentracijos stovyklai priklausė dar vienas punktas, kurio kaliniai kirtė mišką [8].

DALSTROJUS (iš rus. Glavnoje upravlenije strojitelstva Dalnego Severa NKVD SSSR - SSRS NKVD Tolimosios Šiaurės statybos vyriausioji valdyba), koncentracijos stovyklų grupė, veikusi Azijos žemyne į vakarus nuo 140-osios lygiagretės: Jakutijos rytinėje dalyje, Magadano srityje (su Čiukčių autonomine apygarda), Kamčiatkoje (su Koriakų autonomine apygarda), Chabarovsko krašto šiaurėje. Centras Magadane. Pirmosios Dalstrojaus koncentracijos stovyklos buvo įkurtos 1931 metų vasarą prie Nagajevo įlankos, netoli Magadano. Jų sparčiai daugėjo. Jos buvo steigiamos palei upes, Magadano-Jakutsko plentą, vadinamą Kolymos traktu, ir kitus kelius (visus juos tiesė kaliniai), kalnuose prie kasyklų. Kaliniai navigacijos laikotarpiu buvo atgabunami iš Primorės ir Chabarovsko krašto uostų į Magadaną, iš čia sunkvežimiais vežami gilyn į žemyną. 1950 metais Dalstrojus užėmė apie 3 mln. kvadratinį kilometrų plotą. Koncentracijos stovykloms valdyti buvo įkurta Šiaurės rytų pataisos darbų koncentracijos stovyklų valdyba (rus. Upravlenije severo-vostočnyh ispravitelno-trudovych lagerei, sutrumpintai USVTTL). Ji turėjo 11 skyrių: Pietų, Pietvakarių, Šiaurės, Vakarų, Čiai Urinsko, Indigirkos, Tenkino, Omsukčiano, Šiauno Čiukčių kasybos pramonės, Janos; 1948 metais įkurta koncentracijos stovyklų grupė politiniams kaliniams - Berlagas. Kiekvienas skyrius turėjo daugybę punktų, kuriuose vienu metu kalėjo keli milijonai kalinių. Jie dirbo naudingųjų iškasenų (aukso, akmens anglių, urano, kasiterito ir kt.) kasyklose, statė miestus, tiesė kelius, kirtė mišką, dirbo žemės ūkio darbus. Kaliniai masiškai mirė nuo bado, šalčio, nepakeliamo darbo; į jų vietą buvo atvežama naujų. Politinių kalinių iš Lietuvos į Dalstrojaus koncentracijos stovyklas buvo atgabenta 1941 metais

. Ypač jų padaugėjo po II pasaulinio karo, 1948-1950 m.m. lietuvių buvo maždaug 150-tyje Dalstrojaus punktų. Ne visiems, atlikusiems bausmę, buvo leidžiama grįžti į Lietuvą (kai kurie tą teisę gavo tik 1985 metais) [9].

DEBINAS. Apie šią vietovę Lietuvoje išleistame žinyne nėra jokios informacijos, nors iš kitų šaltinių sužinojome, kad čia buvo moterų ir vaikų lageriai. Taip pat čia buvo vyrų paskirstymo punktas. Valdyba buvo Jagodnoje gyvenvietėje. Debine mus maloniai priėmė apylinkės tarybos pirmininkas Sergej Martojan (tautybė armėnas, gimęs lageryje). Debine yra palaidotas Bernardas Tamašauskas, s. Vaclovo (1927-1976, kilęs iš Kaišiadorių), kuris kalėjo Butugyčiage. Šuo metu Debine gyvena jo žmona (vakarų ukrainietė) ir dvi jo dukros - Danutė ir Valentina (tautybė pase - lietuvės, nors lietuviškai nemoka). Debine buvo Magadano srities tuberkuliozinis dispanceris, į kurį būdavo suvežami sergantys šachtininkai iš įvairių lagerių. Dauguma jų mirdavo ir būdavo laidojami Debine, ant sopkos šlaito. Kapavietę parodė B. Tamašausko duktė Danutė (Debine dirbanti mokytoja). Šalia kapų stovi paminklinis akmuo su metaline lentele, kurioje parašyta "Pamiatnik Skorbi", bet nėra jokio ženklo, kad yra kapai. Kokios tautybės buvo čia palaidoti politiniai kaliniai - neaišku.

ELGENAS. Informacijos Lietuvoje išleistame žinyne nėra, bet yra žinoma, kad ten buvo moterų ir vaikų lageris.

LAZO koncentracijos stovykla veikė po II pasaulinio karo Magadano srityje, Srednekanskio rajone, 40 km į šiaurę nuo Seimčano, Poliarno kalnuose, Seimčano upės (Kolymos kairysis intakas) kairiajame krante. Priklausė Dalstrojaus, nuo 1948 metų - Berlogo koncentracijos stovyklų grupėms. 1948 metų birželio mėn. į Lazo buvo atvežta apie 500 politinių kalinių iš Lietuvos. Bjų buvo dar 2500 įvairių tautybių kalinių - kinų, vokiečių, lenkų, ukrainiečių, žydų, rusų. Visi jie kasė kasiteritą (žaliava alavui). Režimas ypatingasis. Po Stalino mirties dalis kalinių buvo išleista į laisvę (lietuviai be teisės grįžti į Lietuvą) [10].

MAGADANAS, miestas (nuo 1939) Tolimuosiuose Rytuose, prie Ochotsko jūros Nagajevo įlankos; srities centras. Jūrų uostas. Nuo Magadano prasideda vadinamasis Kolymos traktas - Magadano - Jakutsko automobilių magistralė. Magadano apylinkės kalnuotos, klimatas ryškiai kontinentinis. Žiema trunka vidutiniškai 7-8 mėnesius, temperatūra nukrinta iki 60-65 laipsnių šalčio. Magadanas pradėtas statyti apie 1933 metus. Pradėjus eksploatuoti Sovietų Sąjungos šiaurės rytų gamtos išteklius, jis tapo Kolymos upės baseino aukso gavybos centru. Per jo uostą į aukso kasyklas buvo gabenami įrengimai, statybinės medžiagos, maisto produktai, darbo jėga. Miestą statė, šachtas jo apylinkėse įrenginėjo, jose dirbo, miškus kirtė, kelius tiesė šimtai tūkstančių kalinių. Magadane buvo kalinių paskirstymo centras, veikė Dalstrojaus, nuo 1948 metų dar ir Berlogo koncentracijos stovyklų grupių valdybos. Kaliniai į Magadaną buvo atgabenami laivų triumuose iš Vanino, Sovetskaja Gavanės (Chabarovsko kraštas), Nachodkos, Vladisvostoko (Primorės kraštas) uostų. 1948 - 1953 m.m. mieste veikė 3 vyrų ir 1 moterų koncentracijos stovykla (iš viso apie 3000 žmonių), kalėjimas (apie 800 žmonių). Kaliniai dirbo daugiausia miesto statybose. Apie 30 Magadamui priklausiusių vyrų ir moterų koncentracijos stovyklų buvo miesto apylinkėse; ten

kaliniai dirbo kasyklose , miško ruošos , žemės ūkio darbus . Pirmieji lietuviai į Magadaną pateko 1941 metais , bet daugiausia jų buvo 1948 - 1950 m.m. [11].

MATROSOVO koncentracijos stovykla veikė 1948 - 1950 m.m. Magadano srityje , Tenkino (buv.Ust - Omčiugo) rajone , 5 km į rytus nuo Omčiako , apie 2 km nuo Matrosovo gyvenvietės , kalnuose . Priklausė Berlago koncentracijos stovyklų grupei . Kalėjo apie 1500 politinių kalinių , daugiausia vakarų ukrainiečių ir lietuvių (pastarųjų buvo apie 150 žmonių) ; dar buvo estų , latvių , rusų , japonų , korėjiečių , kinų . Tarp kalinių - Vytautas Mačiūka (vėliau skulptorius ir rašytojas) . Kaliniai dirbo šachtose - iš uolienų išgaudavo auksingą rudą . Kabamaisiais keliais ji buvo gabenama į Berijos vardo aukso rudos sodrinimo fabriką (3 km nuo Matrosovo) . Ši fabriką aptarnavo kitos koncentracijos stovyklos kaliniai (600 žmonių , iš jų apie 100 lietuvių) ; vėliau ir ši koncentracijos stovykla bei fabrikas pavadinti Matrosovo vardu . 1956 metais panaikinus Matrosovo koncentracijos stovyklą , zonos aptvarai buvo pašalinti , pastatai pritaikyti laisviesiems darbininkams [12].

MIAUNDŽIOS koncentracijos stovykla veikė Magadano srities vakaruose , Susumano rajone , prie Miaundžios gyvenvietės , kalnuose . Apie 200 km į vakarus nuo Miaundžios yra Šiaurės pusrutulio šalčio poliūs Oimiakonas ; aplink - tundra . Per II pasaulinį karą joje kalėjo vokiečių ir japonų karo belaisviai . Nuo 1948 metų Miaundžios koncentracijos stovykla priklausė Berlago koncentracijos stovyklų grupei . Joje kalėjo politiniai kaliniai - ukrainiečiai , baltarusiai , rusai , moldavai , lenkai , rumunai , kinai ; iš viso apie 4 - 5 tūkstančius įvairių tautybių žmonių . Buvo ir apie 700 lietuvių , atvežtų 1951 metais . 1951 metais zonoje buvo 10 barakų , už jos - keli namai ir barakai prižiūrėtojams ir laisviesiems . Kaliniai dirbo daugiausia statybose : statė šiluminę elektrinę , Miaundžios gyvenvietę , koncentracijos stovyklos barakus ir kitus pastatus . Miaundžios koncentracijos stovykla panaikinta 1955 metais ; jos barakuose įsikūrė atvykę statybininkai komjaunimoliai . Dabar barakų vietoje - kolektyviniai sodai [13].

OLA , gyvenvietė Magadano srityje , apie 25 km į rytus nuo Magadano , prie Olos upės (įteka į Ochotsko jūrą) žiočių ; rajono centras . Po II pasaulinio karo veikė koncentracijos stovykla , priklausiusi Dalstrojaus koncentracijos stovyklų grupei . Joje kalėjo vyrai ir moterys , tarp jų - 13 politinių kalnių iš Lietuvos . Kaliniai dirbo žemės ūkio darbus Magadano pagalbiniam ūkyje [14].

UTINOJĖS koncentracijos stovyklos veikė po II pasaulinio karo Magadano srityje , Jagodnojės rajone , apie 90 km į pietryčius nuo Jagodnojės , Ust Utinojės gyvenvietėje ir jos apylinkėse . Nuo 1948 metų priklausė Berlago koncentracijos stovyklų grupei . Kalėjo tik politiniai kaliniai . Centrinėje Utinojės koncentracijos stovykloje vienu metu jų būdavo 3 - 4 tūkstančiai , Utinojės padalinyje Jubileinyj (apie 7 km nuo Utinojės gyvenvietės) dar apie 300 žmonių ; abiejose buvo keliasdešimt lietuvių . Buvo ir daugiau Utinojės koncentracijos stovykloms priklausiusių punktų (Vetvistas , Pekarnas ir kiti) . Kaliniai kasė auksą šachtose ir atviruoju būdu , dirbo aukso rudų sodrinimo įmonėje . Darbas labai kenksmingas sveikatai : šachtose - gręžiamų uolienų dulkės (kaliniai dirbo be jokių apsaugos priemonių) , įmonėje dar ir atviros gyvsidabrio vonios . Labai daug kalinių mirė .

1953 metų rugsėjo mėn. į Utinijos koncentracijos stovyklą iš Norilsko atvežta 80 lietuvių - ten vykusio sukilimo dalyvių (Gorlagas). Atvežtieji protestuodami kurį laiką nėjo į darbą; lietuviai išleido 100 puslapių pagrindinį rankraštinį žurnalą "Toli nuo Tėvynės"[15].

/Informacija apie koncentracijos stovyklas paimta iš žinyno "Tremties ir kalinimo vietos" 1995, Vilnius. Kalba netaisyta/

8. Politinių kalinių ir tremtinių kapavietės ir paminklai

Ekspedicijos tikslas - vykdyti LR Kultūros ministerijos programą "Politinių kalinių ir tremtinių kapaviečių ir paminklų Rusijos Federacijoje ir kitose NVS šalyse apskaitos ir priežiūros darbai". buvo iškelti šie uždaviniai: Ekspedicijos dalyviams iškelti šie uždaviniai:

■ Atlikti kapaviečių ir paminklų paiešką.

Čia reikia labai aiškiai skirti politinių kalinių kapavietes (kalinių mirusių ar žuvusių lageriuose) ir tremtinių kapavietes (taip pat ir politiniai kaliniai, paleisti iš lagerio, bet privalėjo gyventi tremtyje).

Politinių kalinių kapai, kaip taisyklė, būdavo šalia koncentracijos stovyklų. Kadangi politiniai kaliniai turėjo numerius, bet ne pavardes, todėl kapai būdavo pažymėti tik numeriais, kurie taip pat neišliko. Rimtų paminklų, savaime suprantama, politiniams kaliniams niekas nestatė. Tokius kapus galima vizualiai identifikuoti (ypač su vietinių gyventojų pagalba), bet sužinoti ką nors (be archyvinų duomenų) apie palaidotus asmenis yra neįmanoma.

Tremtinių kapus surasti paprasčiau, bet pagrindinė problema yra ta, kad lietuvių tremtinių kapai nėra sukoncentruoti vienoje vietoje, o, be to, miestelių kapinės yra taip pat naikinamos (pvz. sudegintos kapinės Spornoje, per senąsias Magadano kapines nutiestas plentas ir t.t.). Antkapiai pagaminti iš vietinių medžiagų (metalo, teraco), bet žemo meninio lygio (vietinė tipinė gamyba), be jokios nacionalinės stilstikos ar charakterio.

Daugelyje miestelių užtikdavome po vieną kitą lietuvišką pavardę kapinėse (Jagodnoje - A.Bendoraitis, Debine - B.Tamašauskas, Seimčiane - A.Grigulaitis, Stekolnyj - A.ir V.Švilpa, Ust-Omčiuge - A.Čeponaitė ir t.t.), o Miaundžios miestelio kapinėse radome iškarto tris - S.Jodienė, A.Matusevičius, J.Ališauskas

■ Įvertinti surastas kapavietes ir paminklus, jų fizinį stovį, atlikimo darbų kokybę

Surastos lietuvių politinių kalinių ir tremtinių kapavietės ir paminklai buvo įvertinti keliais aspektais:

1. Pagal kapaviečių kiekį vienoje vietoje, arba vienos kapinėse.

Didelių lietuvių kapų grupių (daugiau negu 3 kapai) neradome, bet tai nereiškia, kad jų nėra, nes daug kapinių sunaikinta. Tikslesnę informaciją įmanoma gauti archyvuose (ypač apie politinius kalinius), bet visi pagrindiniai archyvai yra Magadane, o norint dirbti juose reikia turėti specialų leidimą.

2. Pagal antkapių ir paminklų meninę kokybę ir fizinį stovį.

Paminklo lietuviams , kalėjusiems ir žuvusiems Magadano srityje nėra . Tremtinių kapavietės pažymėtos kukliais antkapiais , kurie dažnai net nepretenduoja į paminklą . Jokių individualių meninių sprendimų nematėme . Daugiausia tai būdavo tipiniai (masinės gamybos) vietoje gaminami antkapiniai paminklėliai . Apie politinių kalinių kapų meninę vertę kalbėti nėra prasmės .

3. Pagal paminklų medžiagiškumą .

Patys kokybiškiausi paminklai būdavo ten , kur būdavo metalo gamyklos (ypač paminklai , pagaminti iš nerūdijančio plieno) . Mediniai paminklai neišliko . Dauguma paminklų būdavo gaminami iš monolitinio , nekokybiško teraco (populiariausia medžiaga) .

4. Pagal informatyvumą

Ant paminklinių antkapių nebuvo jokių užrašų lietuvių kalba , jokių citatų ar šiaip įsimenančių , specifinių lietuviškų užrašų . Nebuvo nieko , išskyrus rusiškai užrašytus vardus ir pavardes . Labai retai kur būdavo išlikęs portretinis atvaizdas (pvz. Miaundžioje) . Politiniai kaliniai , kaip jau buvo minėta , turėjo tik numerius .

■ Nustatyti surastų kapaviečių ir paminklų kultūrinę-visuomeninę ir išliekamąją vertę

Surastų kapaviečių ir paminklų kultūrinė - visuomeninė ir išliekamoji vertė nedidelė .

■ Užfiksuoti foto medžiagoje

Visuose miestuose ir miesteliuose , kuriuos aplookėme , ieškodavome palaidojimo vietų . Labai dažnai be vietinių gyventojų pagalbos kapinių surati būdavo neįmanoma . Visose kapinėse ieškodavome lietuvių kapų , o suradę , juos užfiksuodavome foto ir video medžiagoje . Dažnai nufilmuodavome paprastus katalikiškus kryžius , net jeigu ant jų nebūdavo jokių užrašų .

■ Pagal galimybes pasitelkti į pagalbą vietinę valdžią , organizuojant suratų vertingų kapaviečių ir paminklų apsaugą

Bet koks vietinės valdžios veiksmas be federalinės valdžios arba gubernatoriaus leidimo yra neįmanomas . Kadangi niekas iš gubernatoriaus administracijos Magadane mūsų nepriėmė (pats gubernatorius atostogavo) , todėl neturėjome jokių iliuzijų dėl vietinės valdžios pagalbos .

■ Pagal galimybes dirbti vietos muziejuose ir archyvuose

Apie tai žiūr. 2 skyriuje "Informacinių šaltinių apžvalga".

■ Susitikti su lietuvių bendruomene ir lietuviais , dėl įvairių priežasčių nesusibūrusiais į bendruomenę

Apie tai žiūr. 10 skyriuje "Lietuvių bendruomenė Magadane".

Išvados :

1. Magadano srityje (kaip ir visoje Rusijos Federacijoje) susidūrėme su visiškai kita mirusiųjų pagerbimo kultūra , tiksliau jos nebuvimu .
2. Vietiniai gyventojai nesaugo ir neprižiūri saviškių kapų , todėl tikėtis , kad jie prižiūrės kitataučių kapus yra naivu .
3. Vietinė valdžia prisilaiko oficialios pozicijos , kad nereabilituoti politiniai kaliniai yra nusikaltėliai (Rusijos Federacijoje rehabilitacija vyksta visiškai kitaip ir kitais tempais, negu Lietuvoje) . Tai reiškia , kad Lietuvos Laisvės kovų dalyviai yra kariai ir

didvyriai tik Lietuvoje . Jų kapų suradimas ir priežiūra Rusijos Federacijoje yra tikrai labai problematiškas reikalas .

4. Visų , be išimties , aplankytų miestų ir miestelių kapinės yra nepaprastai apleistos , arba tiesiog sunaikintos (daug kur matėme sudegintas kapines) , todėl neįmanoma surasti mums rūpimų kapų .
5. Akivaizdžiai vertingų , todėl saugotinų kapaviečių ir paminklų Magadano srityje neradome .

9. Stalinizmo represijų aukų atminimo įamžinimo problemos

10. Lietuvių bendruomenė Magadane

11. Išvados ir rekomendacijos

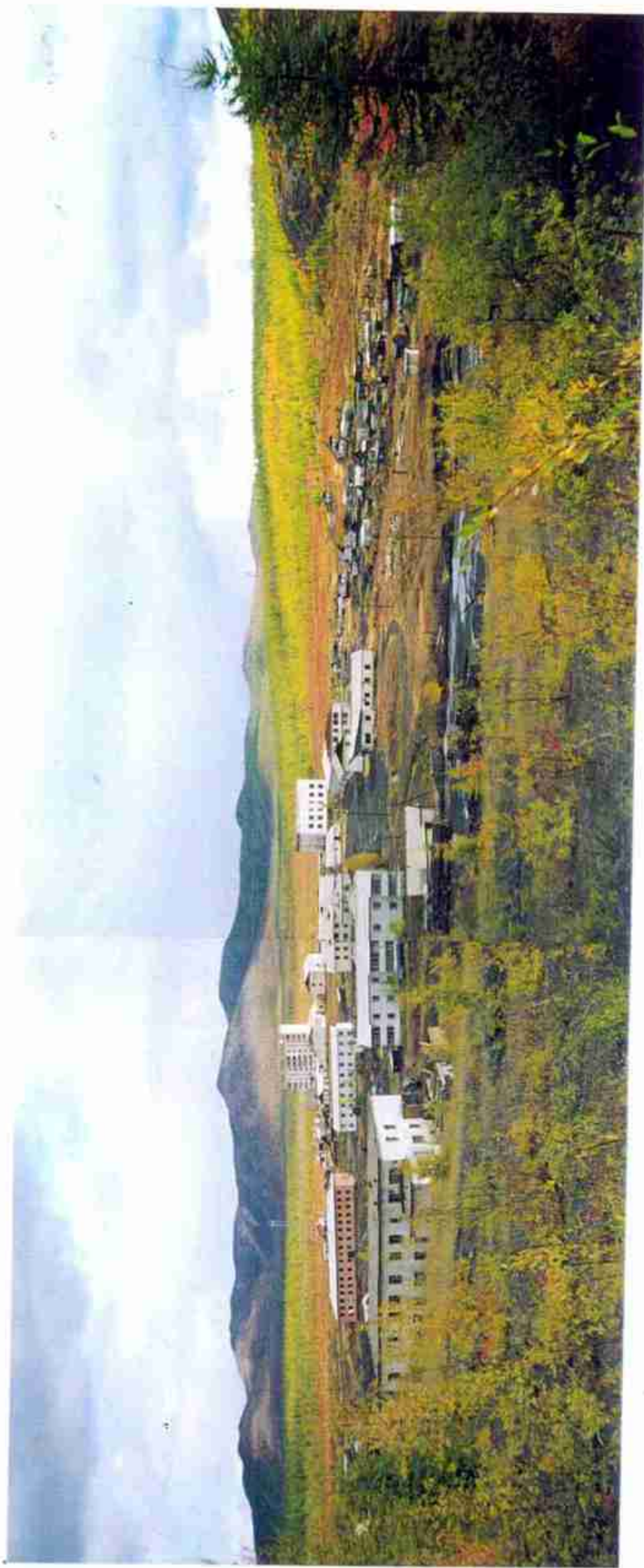
12. Valstybinių įstaigų veiksmų modeliavimas , apdorojant surinktus duomenis

Pripažindami , kad LR Kultūros ministerijos vykdoma programa yra labai reikalinga ir naudinga , siūlome :

1. Sekančių ekspedicijų dalyviai turėtų būti aprūpinami žymiai kokybiškesne foto ir kino aparatūra , jeigu nėra galimybės kartu siųsti profesionalius operatorius . Šiuo metu ekspedicijos dalyviai filmuoja ir fotografuoja savo asmenine , mėgėjiška aparatūra , todėl medžiaga nėra labai kokybiška ir netinka rodymui per televiziją .
2. LR Kultūros ministerija turėtų sukurti specialią ekspedicijos ataskaitos formą - modelį , kurio turėtų prisilaikyti visų būsimų ekspedicijų dalyviai . Iki šiol vykusių ekspedicijų ataskaitos ruošiamos pagal individualų kiekvieno dalyvio supratimą ir skonį . Formoje - modelyje turėtų atsispindėti lankomo krašto specifiška (pvz. Vidurinės Azijos neprikalusomos valstybės skiriasi nuo RF Magadano srities ir t.t.) , turėtų būti aiškiai suformuluoti punktai ir klausimai , į kuriuos privalomi atsakymai .
3. LR Kultūros ministerija turėtų sukurti veiksmų ir priemonių planą , kaip panaudoti sukauptą ekspedicijose medžiagą , kaip ją propaguoti ir t.t.
4. Būtinas atskiras leidinys , apibendrinantis jau įvykusias ekspedicijas .
5. Ekspedicijos tikslai neturėtų apsiriboti tik politinių kalinių ir tremtinių kapaviečių ir paminklų apskaitos ir priežiūros darbais .
6. Būtina organizuoti darbą Rusijos Federacijos ir kitose NVS šalyse archyvuose

13. Literatūra :

1. Kolyma . Dalstroj . GULAG . Skorb i sudby . Mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga , 1996 ; Magadanas / Šiaurės tarptautinis institutas ; 1998 , 134p (4-13psl.)
2. A.G.Kozlov "Garanin i Garanščina" / Kolyma . Dalstroj . GULAG . Skorb i sudby . Mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga , 1996 ; Magadanas / Šiaurės tarptautinis institutas ; 1998 , 134p (37-45psl.)
3. A.G.Kozlov "Moje kredo - poisk istiny"/ Magadanskaja Pravda , 2001.08.24
4. Tremties ir kalinimo vietos . Mokslo ir enciklopedijų leidykla , Vilnius 1995 , psl.58
5. Ten pat , psl.60
6. Ten pat , psl.69
7. Ten pat , psl.84
8. Ten pat , psl.89-90
9. Ten pat , psl.99-100
10. Ten pat , psl.179
11. Ten pat , psl.187-188
12. Ten pat , psl.195-196
13. Ten pat , psl.198
14. Ten pat , psl.217
15. Ten pat , psl.310
16. Magadanskaja pravda , 1996.06.12
17. Uldis Germanis "Latvijos bolševikų iškilimas ir žlugimas"/ Baltų forumas ; t.5 , Nr.1 , psl.1-23 ; ISSN 0282-4027 ; spausdino Veladini & Co.S.A.
18. Interviu su Juris Podnieks'u / Baltų forumas ; t.5 , Nr.1 , psl.24-42 ; ISSN 0282-4027 ; spausdino Veladini & Co.S.A.
19. Vernon Kress (P.Z.Demang) "Užsieniečiai GULAG'e" / Kolyma . Dalstroj . GULAG . Skorb i sudby . Mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga , 1996 , Magadanas / Šiaurės tarptautinis institutas , 1998 , 134p (72-76psl.)
20. V.I.Meta , V.V Didenko "Žertvy Kolymy . Magadan." (dokumentinės apysakos ir apsakymai) , OAO "MAOBTI" , 2000 304psl.
21. Rekomenduojamos literatūros rodyklė "Magadan" 1990 ; Magadano knygų leidykla

ARKAGALA (2001.08.29)

Arkagalos koncentracijos stovykla veikė po II pasaulinio karo Magadano srities vakaruose, apie 15 km. į šiaurės vakarus nuo Miaundžios, prie Miaundžios - Ust Neros plento, Arkagalos gyvenvietėje. Priklausė Berlogo koncentracijos stovyklų grupei. Kaliniai (tarp jų buvo ir Lietuvos gyventojų) dirbo akmens anglies kasyklose. 1955 m. pavasarį įvyko kalinių sukilimas, apie 10 dienų koncentracijos stovykla buvo kalinių rankose. Sukilimo iniciatoriai buvo vakarų ukrainiečiai ir lietuviai, atvežti čia po Norilsko sukilimo.

Tremties ir kalinimo vietos, Mokslo ir enciklopedijų leidykla, Vilnius 1995

MATROSOVO (2001.08.29)

MATROSOVO koncentracijos stovykla veikė 1948 - 1950 m.m. Magadano srityje, Tenkino (buv. Ust - Omčiuogo) rajone, 5 km į rytus nuo Omčiuogo, apie 2 km nuo Matrosovo gyvenvietės, kalmuose. Priklausė Berlogo koncentracijos stovyklų grupei. Kalėjo apie 1500 politinių kalinių, daugiausia vakarų ukrainiečių ir lietuvių (pastarųjų buvo apie 150 žmonių); dar buvo estų, latvių, rusų, japonų, korėjiečių, kinų. Tarp kalinių - Vytautas Mačiūka (vėliau skulptorius ir rašytojas). Kaliniai dirbo šachtose - iš uolienų išgaudavo auksingą rudą. Kabamaisiais keliais ji buvo gabenama į Berijos vardo aukso rudos sodrinimo fabriką (3 km nuo Matrosovo). Ši fabriką aptarnavo kitos koncentracijos stovyklos kaliniai (600 žmonių, iš jų apie 100 lietuvių); vėliau ir ši koncentracijos stovykla bei fabrikas pavadinti Matrosovo vardu. 1956 metais panaikinus Matrosovo koncentracijos stovyklą, zonos aptvarai buvo pašalinti, pastatai pritaikyti laisviesiems darbininkams [12].

схема расположения лагеря „БУТУГЫЧАГ“

В 1 см 250 метров

ВЕРХНИЙ
БУТУГЫЧАГ

ОЛП „Дизельная“

Склад

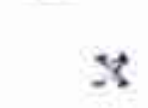

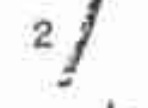

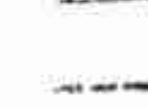
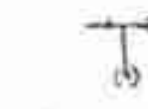
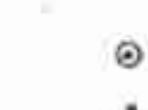
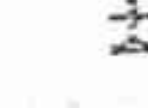

ОЛП
„Коцуган“

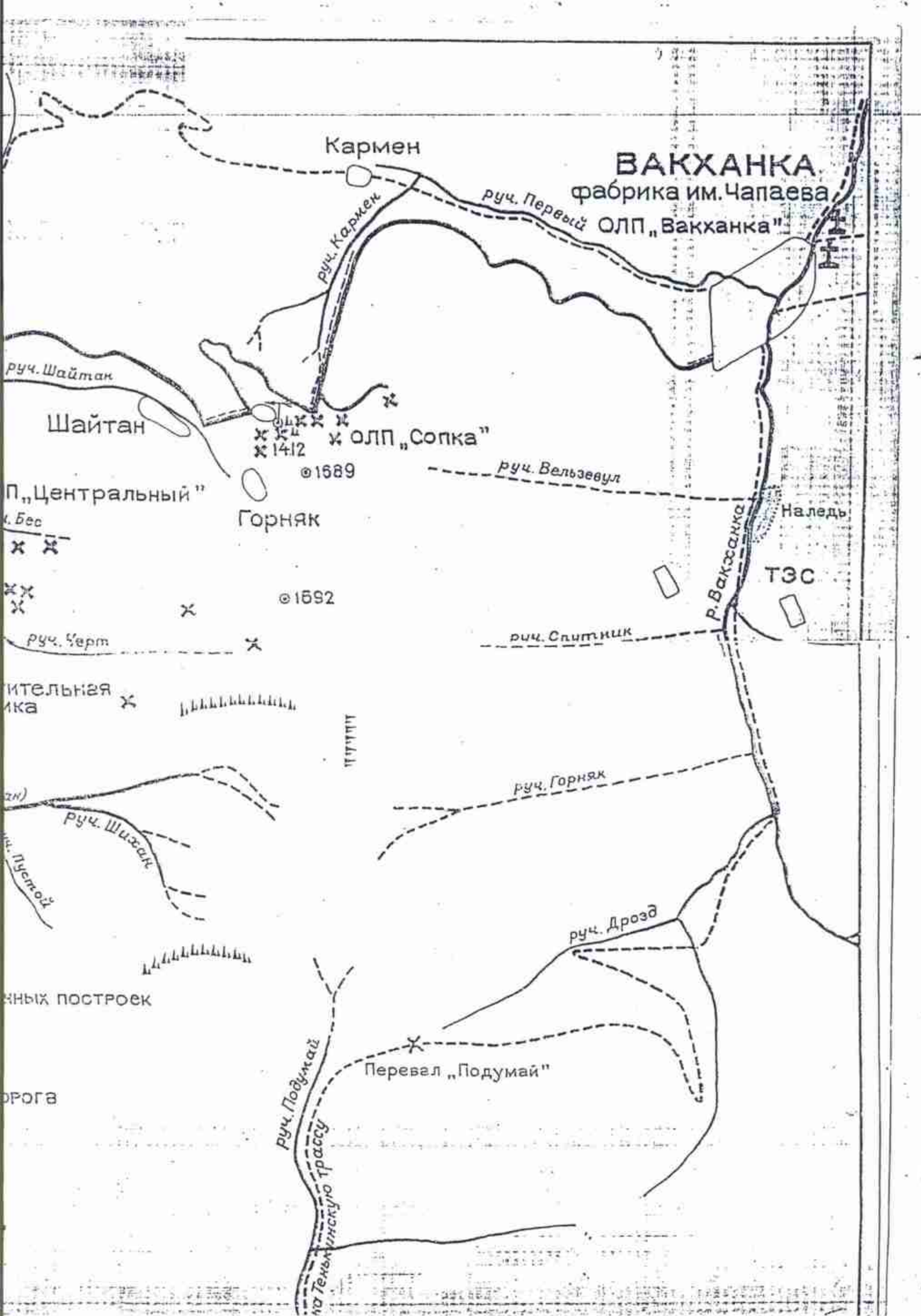
НИЖНИЙ
БУТУГЫЧАГ

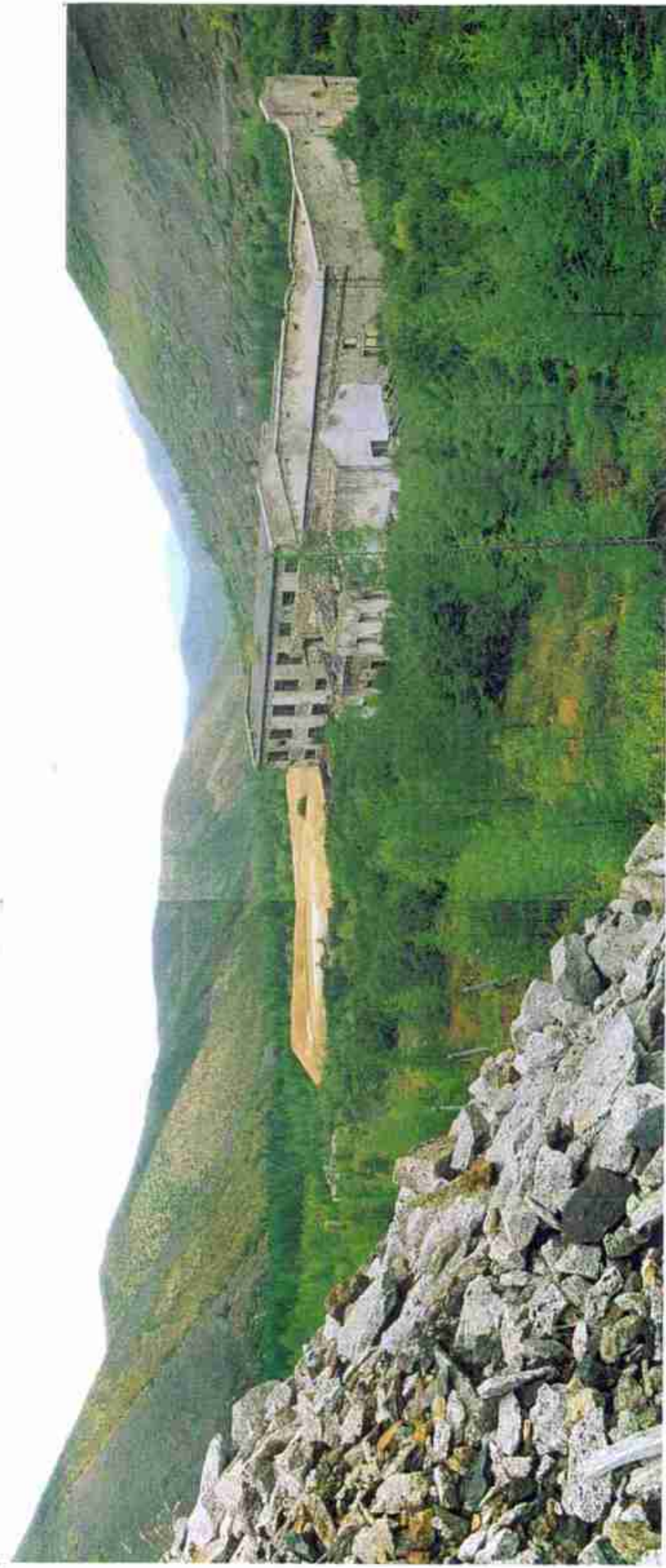
ОЛП „п/я № 14“

Гелькоба

Усть-Омчуг

- Условные обозначения
- Руины жилых и производственных зданий
 - Устья штолен и шахт
 - 1. Бремсберги (рудоспуски)
 - 2. Узкоколейная железная дорога
 - Гранитные „останцы“
 - Тенькинская трасса
 - Старые дороги
 - Метеостанция „Бутугычаг“
 - 01421 Отметки высот
 - Кладбища

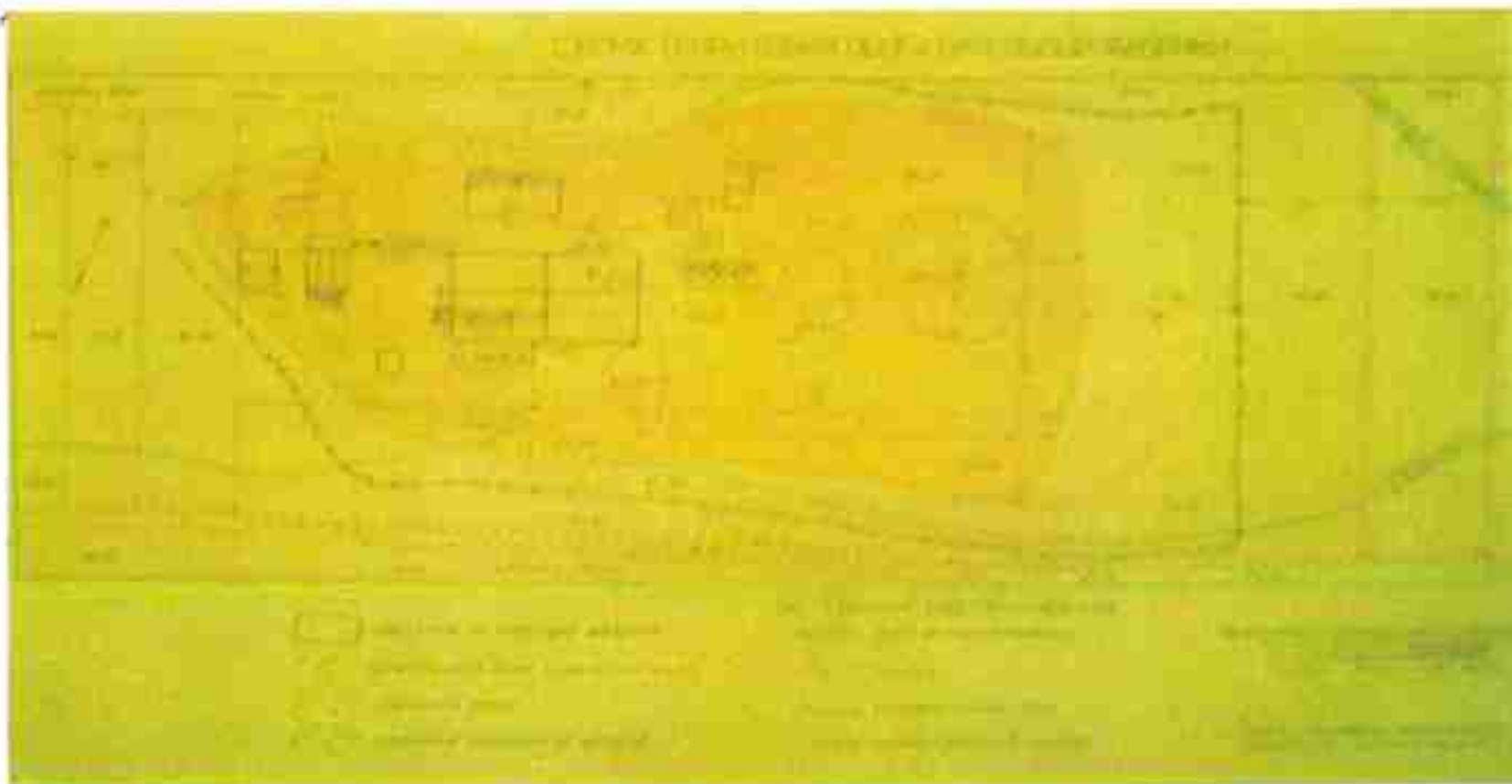
BUTUGYČIAGAS (2001.08.28)

Urano rūdos sodrinimo fabriko liekanos. Iš urano, gauto šiame fabrike buvo sukurta pirma sovietinė atominė bomba. Fabriko viduje ir šiais laikais didelė radiacija. "Smėlio" krūva už fabriko yra ypač pavojingos radioaktyvios atliekos. Duomenys apie radiaciją gauti iš Ust - Omčiuogo muziejaus direktorės I.Gribanovos, kuri sakė, kad aplinkiniai kalnai taip pat spinduliuoja radiaciją, nes juose yra pilna urano rūdos.

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28)

Urano rūdos sodrinimo fabriko liekanos . Fabriko viduje ir šiais laikais didelė radiacija . "Smėlio" krūva šalia sugriuvusio įrenginio , o ypač "smėlio kopos" tolumoje yra ypač pavojingos radioaktyvios atliekos . Duomenys apie radiaciją gauti iš Ust - Omčiugo muziejaus direktorės I.Gribanovos , kuri sakė , kad aplinkiniai kalnai taip pat spinduliuoja radiaciją , nes juose yra pilna urano rūdos .

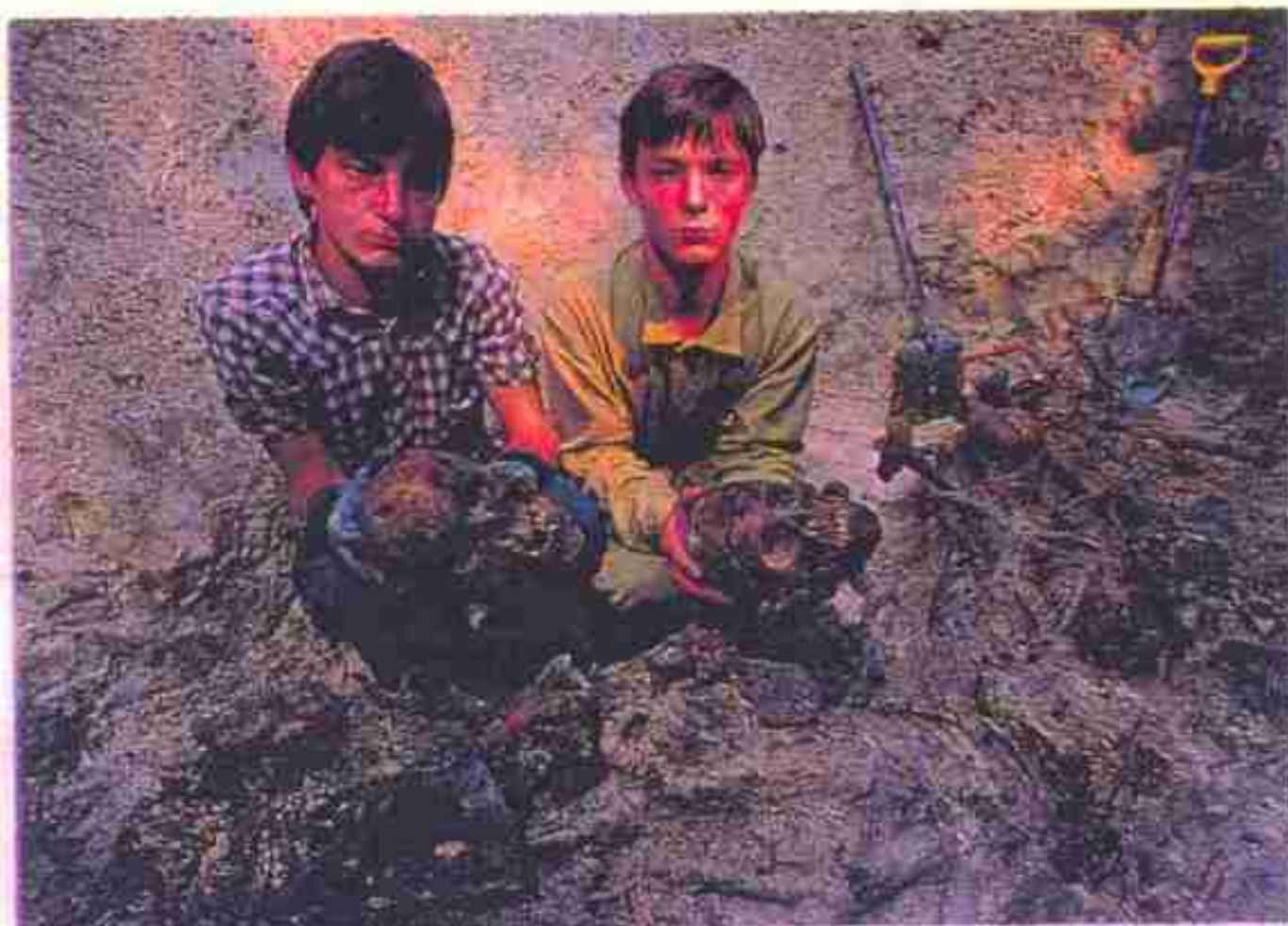
Urano rūdos sodrinimo fabriko Butugyčiage teritorijos schema ,
kurioje skirtingomis spalvomis nurodytas radiacinis fonas
(perfotografuota iš Ust - Omčiugo muziejaus stendų 2001.08.27)

Butugyčiagas . Brembergo urano sodrinimo mechanizmo liekanų nuotrauka .

Taip atrodo Butugyčiago lageris žiemą (ilustracija iš žurnalo GEO 1989)

Accusation venue du fond des tombes

Les sept mille morts que contiennent les fosses de Doubovka ont tous été exécutés d'une balle. Ailleurs, comme dans le cimetière de la mine d'uranium de Boutougitchag, certains cadavres portent les traces d'« expériences médicales »; les détenus ont ainsi servi de cobayes pour des recherches sur l'irradiation.

Iliustracija iš žurnalo GEO 1989

Prancūzų kalba leidžiamame žurnale išspausdinta nuotrauka kaukolės, kuriai labai preciziškai nupjautas viršugalvis. Net ir nemokant prancūzų kalbos, aišku ką reiškia žodžiai „experiences médicales“ ir Boutougitchag.

Dmitrij Achtyrskij savo straipsnyje (FDS 2001.09.27 Nr.22) rašo, kad jis panašų dalyką matė kažkur Kolymos trasoje, pravažiavęs Ust - Omčiugą. Akivaizdu, kad tai buvo būtent Butugyčiagas.

Tame pačiame straipsnyje D.Achtyrskij rašo: „Aš įsitikinau, kad GULAG'e iš tikrųjų buvo užsiiminėjama nepaprastomis medicininėmis problemomis, bet ryšio su trepanuotomis kaukolėmis nebuvo“. (?)

Verta pacituoti dar keletą D.Achtyrskij straipsnio citatų:

„Nežiūrint labai intensyvių ieškojimų mums nepavyko surasti nė vienos nupjautos kaukolės. O jų buvo čia - daugybė, apie tai liudija nuotraukos, kurias man padovanojo Vasilij Šumkov. O taip pat kinokronikos kadrai, kuriuos nufilmavo amerikiečiai ir japonai perestrojkos metais ir kurie apskriejo visą pasaulį. Tik pas mus tų kadru nerodė, kad netraumuoti tarybinių žmonių. Kur dingo kaukolės? Kam nors jų prireikė, ar kažkas slėpė pėdsakus?“

Ir dar viena aplinkybė man nedavė ramybės: sprendžiant pagal lagerio statinių liekanas, čia nebuvo stambios ligoninės - medicinos centro, kuris sugebėtų „pervirti“ (perevarivat) nupjautas kaukoles. Išeina, kad nebuvo medicininių eksperimentų. Tada, kas tai?

Visam pasauliui viskas aišku, tik GULAG'o tėvynėje tokie dalykai „naujiena“.

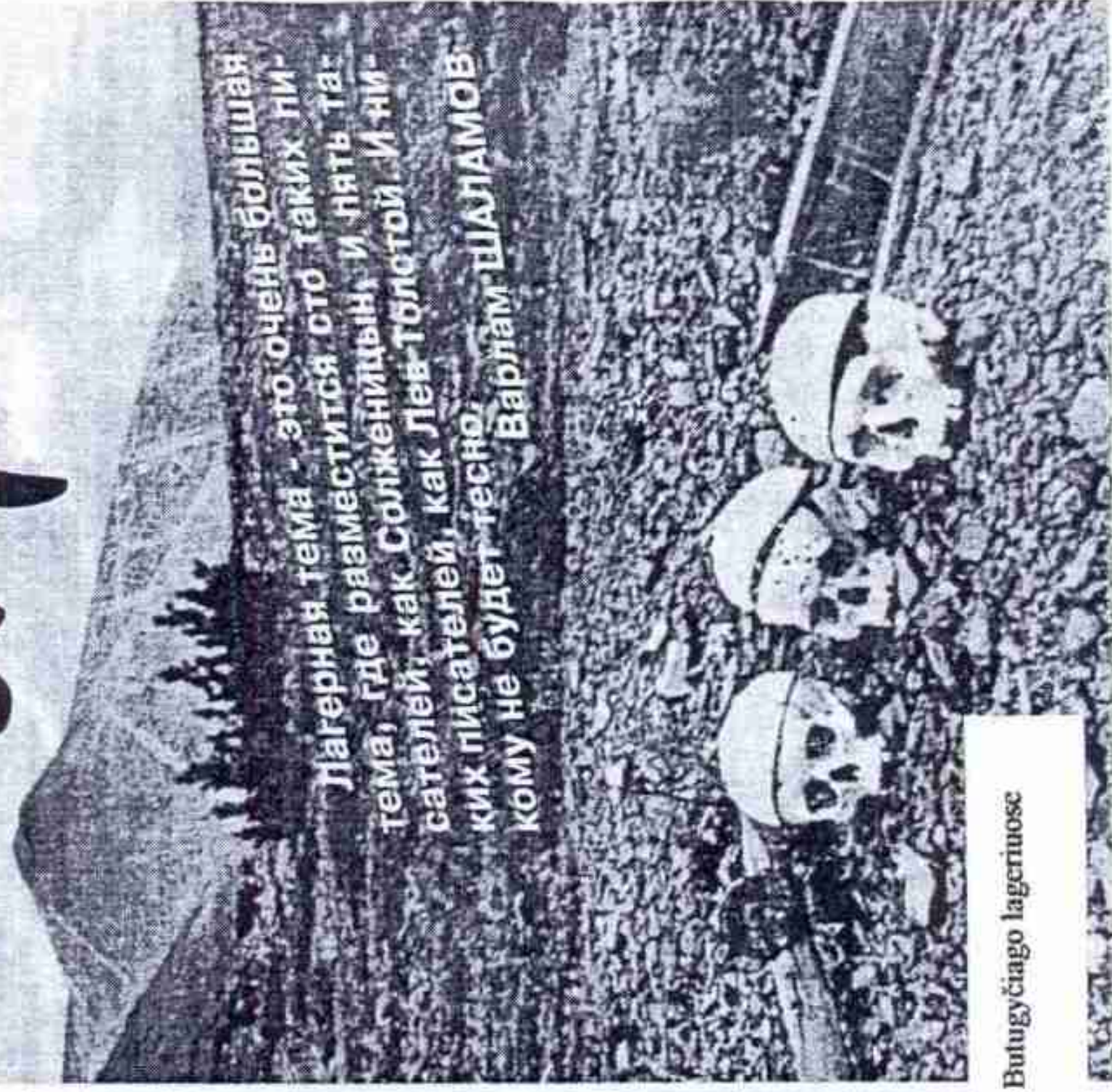
Колымские черенда

Дмитрий АХТЫРСКИЙ

На месте бывшего
колымского лагеря
близ Магадана
обнаружено большое
количество черепов
с аккуратно
спиленными куполами.

Какие исследования
велись здесь, какие
ставились эксперименты?

Нагёрная тема - это очень большая
тема, где разместится сто таких та-
сателей, как Солженицын, и пять та-
ких писателей, как Лев Толстой. И ни-
кому не будет тесно. Варлам ШАЛАМОВ

D. Achtyrskio straipsnio antraštė (FDS 2001.09.27) . Straipsnyje rašoma apie Butugyčiągo lageriuose
rastas kaukoles , kurioms preciziškai buvo nupjauti viršugalviai .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28) . Butugyčiago kasiterito (alavo žaliava) gamyklos statinių liekanos .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28) . Butugyčiago kasiterito (alavo žaliava) gamyklos statinių liekanos .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28) . Butugyčiago koncentracijos stovyklų komplekso karcerio liekanos .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28)

Karcerio kamercų likanos . Karcerio dydis - 12x6 m., vienučių dydis - 1x2,5 m. Visi langai su grotomis . Grindų nėra , o stogas įgriuvęs . Daugelyje kamercų , ant sienų yra išrėžti atsisveikinimo su artimaisiais užrašai .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28)

Karcerio kamerų liekanos . Karcerio dydis - 12x6 m., vienučių dydis - 1x2,5 m. Visi langai su grotomis . Grindų nėra , o stogas įgriuvęs . Daugelyje kamerų , ant sienų yra išrėžti atsisveikinimo su artimaisiais užrašai .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28) . Butugyčiago lagerio statinių liekanos .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28)

Kapinių liekanos . Dangelis kapų yra pelkėje , kai kur mėtosi katalikiškų kryžių liekanos .
Kapinės sudegintos , todėl neišliko jokių užrašų .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28)

Kapinių liekanos . Daugelis kapų yra pelkėje , kai kur mėtosi katalikiškų kryžių liekanos . Vienas kitas kapas yra aptvertas . Kapinės sudegintos , todėl neišliko jokių užrašų . Šnekos , kad kapines sudegino vaikigaliai nelabai įtikina , nes aplink nėra jokios gyvenvietės .

BUTUGYČIAGAS (2001.08.28)

Kapinių liekanos . Daugelis kapų yra pelkėje , kai kur mėtosi katalikiškų kryžių liekanos . Vienas kitas kapas yra aptvertas . Kapinės sudegintos , todėl neišliko jokių užrašų . Šnekos , kad kapines sudegino vaikigaliai nelabai įtikina , nes aplink nėra jokios gyvenvietės .

MIAUNDŽIA (2001.08.29)

Miaundžios miestelio kapinėse radome trijų lietuvių kapus. Čia palaidoti - Ališauskas Jonas, s. Juozo (1922.02.02 - 1972?), Matusėvičius Albinas, s. Vlado (1926.04.04 - 1965.06.07), Stefanija Juodienė (datos neįskaitomos). Kapinės labai apieistos - per sužėlusius krūmus ir pelkes neįmanoma praeiti prie kapo (laidojama labai pelkėtoje vietoje).

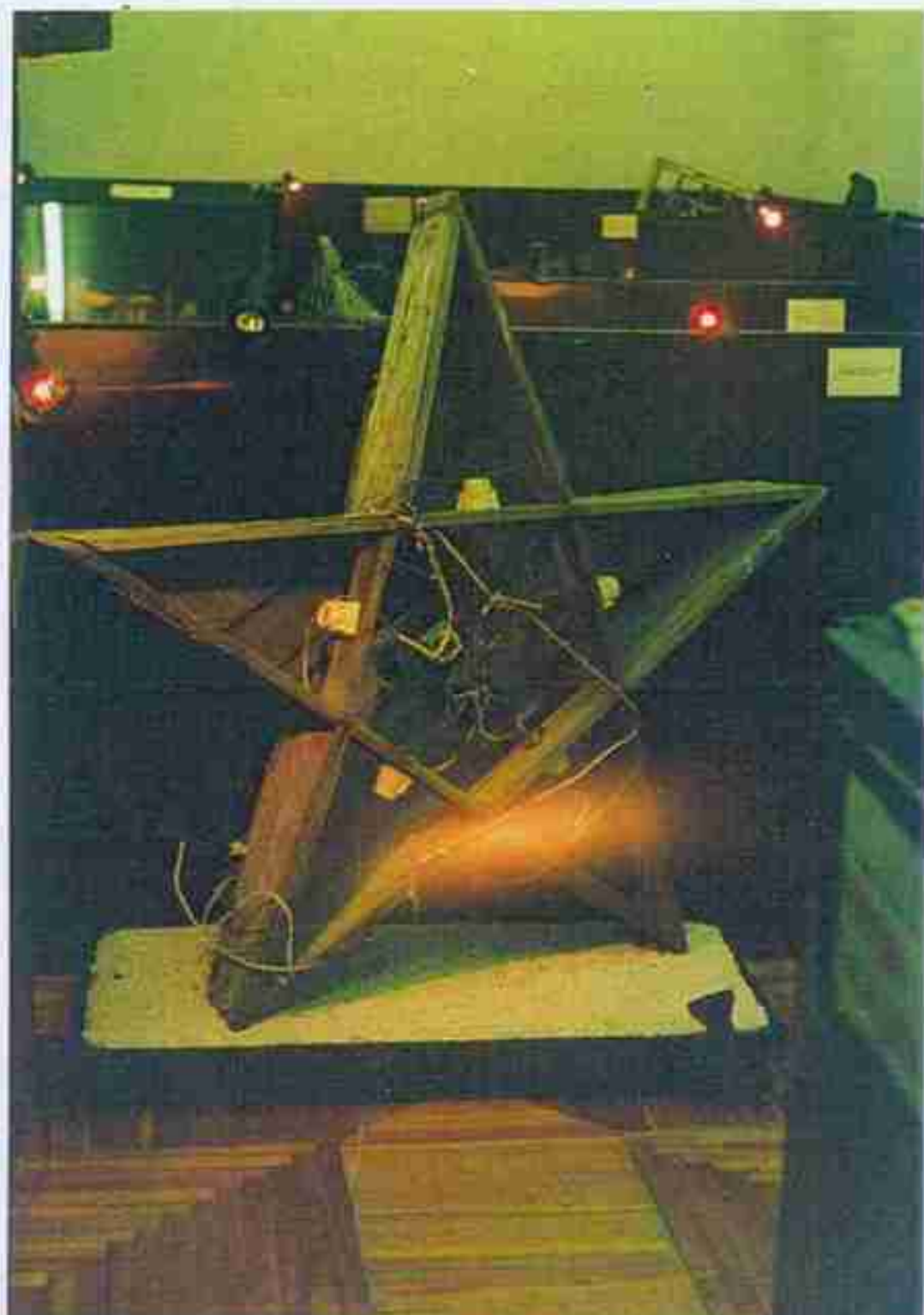

MIAUNDŽIA (2001.08.29)

MIAUNDŽIOS koncentracijos stovykla veikė Magadano srities vakaruose, Susumano rajone, prie Miaundžios gyvenvietės, kalnuose. Apie 200 km į vakarus nuo Miaundžios yra Šiaurės pusrutulio šalčio polius Oimiakonas; aplink - tundra. Per II pasaulinį karą joje kalėjo vokiečių ir japonų karo belaisviai. Nuo 1948 metų Miaundžios koncentracijos stovykla priklausė Berlogo koncentracijos stovyklų grupei. Joje kalėjo politiniai kaliniai - ukrainiečiai, baltarusiai, rusai, moldavai, lenkai, rumunai, kinai; iš viso apie 4 - 5 tūkstančius įvairių tautybių žmonių. Buvo ir apie 700 lietuvių, atvežtų 1951 metais. 1951 metais zonoje buvo 10 barakų, už jos - keli namai ir barakai prižiūrėtojams ir laisviesiems. Kaliniai dirbo daugiausia statybose: statė šiluminę elektrinę, Miaundžios gyvenvietę, koncentracijos stovyklos barakus ir kitus pastatus. Miaundžios koncentracijos stovykla panaikinta 1955 metais; jos barakuose įsikūrė atvykę statybininkai komjaunuoliai. Dabar barakų vietoje - kolektyviniai sodai [13].

Ekspozicijos fragmentai Seimčiano muziejuje (2001.08.31) .
Ekspوناتai atvežti iš Kanjono lagerio .

MAGADANAS (2001.08.20)

Magadano kraštytyros muziejuje veikusios parodos "Kolyma 1930 - 1956" ekspozicijos fragmentai. Ekspوناتai atvežti iš Lazo lagerio. Gipsinį paminklo, pastatyto Magadane modelį padovanojo muziejui skulptorius Ernst Neizvestnyj.

PALATKA (2001.08.27)

Paminklas politinių represijų aukoms šalia Palatkos (miestelis apie 100 km į šiaurę nuo Magadano) .

Viršutinėje nuotraukoje :

Politinio kalinio sūnus A. Grigulaitis (Grigalaitis?) (g. 1958) prie savo namo Seimčiane (2001.09.01)

Apatinėje nuotraukoje :

Nina Vaišvilienė ir jos duktė Nemura Vaišvilaitė - Kočetova (1952 m. gimė lageryje) savo bute
Magadano centre (2001.08.26)

MAGADANAS (2001.08.24)

Ekspedicijos dalyvis Rimantas Dijokas (Utena) ir Bronislava Klimavičiūtė (g. 1927), kuri šiuo metu gyvena Magadane (Nagajevskaja 57-53 , tel.8 107 4132 27530) prie Magadano katalikų Jėzaus Kristaus gimimo bažnyčios .

Katalikų bažnyčia Magadane įkurta 1990m. , priklauso Ankoridžo (Aliaska , JAV) vyskupijai . Patalpas turi daugiabučio gyvenamo namo pirmajame aukšte (vietoj vieno buto) . Šiuo metu statomas naujas bažnyčios pastatas .

MAGADANAS (2001.08.24)

Atsitiktinai prie Magadano katalikų bažnyčios sutikta lietuvė Bronislava Klimavičiūtė (g.1927) . Šiuo metu gyvena viena Magadane, Nagajevskaja 57-53 , tel.8 107 4132 27530 (duktė ištekėjusi už korėjiečio , gyvena Tomske) .

Iki arešto (1948 m.) gyveno Lietuvoje , Šakių apskrityje , Jankų valsčiuje , Zūkų (Dzūkų ?) kaime .

SEIMČIANAS (2001.09.01)

Tipiškas Sibiro miestelio vaizdas . Labai gera medinė architektūra , bet labai apleistas fizinis stovis . Apatinėje nuotraukoje - Seimčiano valdžios rūmai (rajsovet) .

MAGADANAS (2001.09.03)

Tarybų rūmai ir V.Lenino paminklas Magadano centre . Rūmus statė apie 20 metų , bet taip ir neužbaigė . Šiuo metu jie yra ardomi , nes jų vietoje numatyta stačiatikių bažnyčia . Koks bus V.Lenino paminklo likimas , neaišku .

Apatinėje nuotraukoje - ekspedicijos dalyvis Rimantas Dijokas (Utena) savo gimtinėje , Magadano centre . Tolumoje matosi ardomo pastato liekanos .

MAGADANAS (2001.09.03)

Tarybų rūmai ir V.Lenino paminklas Magadano centre . Rūmus statė apie 20 metų , bet taip ir neužbaigė . Šiuo metu jie yra ardomi , nes jų vietoje numatyta stačiatikių bažnyčia . Koks bus V.Lenino paminklo likimas , neaišku .

MAGADANAS

Memorialas politinių represijų aukoms . Pastatytas Rusijos prezidento B.N.Jelcino , Rusijos Vyriausybės , Magadano ir Sankt-Peterburgo administracijų , Maksocbanko , Bibliopolis leidyklos , Rusijos ir užsienio piliečių lėšomis 1996 metais . Visas šis tekstas yra prie pat įėjimo į memorialą , bet jame nepamincėtos memorialo kūrėjų pavardės .

MAGADANAS (2001.09.04)

Ekspedicijos dalyviai (iš kairės į dešinę) - Algis Vyšniūnas (Vilnius) ir Rimantas Dijokas (Utena) prie E. Neizvestno paminklo "Liūdesio kaukė" (Maska skorbis). Paminklo papėdėje, ant vieno iš ten buvusių akmenų ekspedicijos dalyviai iškalė Vyčio kryžį. Šis kuklus paminklas skirtas visų lietuvių, kalėjusių Magadano lageriuose atminimui.

MAGADANAS (2001.08.25)

Magadano naujųjų kapinių fragmentas . Šiame sektoriuje skirtas didžiulis plotas "Didžiojo Tėvunės karo" veteranams laidoti . Dauguma jau paruoštų kapų (antkapiai be lentelių) yra tušti , bet numatyti veteranams . Politinių represijų aukos tokio dėmesio nesusilaukia .

Paminklas "Kolymos kaliniams" Kolymos trasoje (2001.08.30) .

Akmenyje iškalti žymaus Magadano poeto , buvusio politinio kalinio A.Žigulino žodžiai :
"Čia buvo mažai kaltų , čia daugiausia buvo be kaltės".

ОРИЕНТИР ДЛЯ ПОИСКА

Авторы этой анкеты — члены группы «Поиск» из школы-интерната поселка Усть-Омчуг. Под руководством учительницы Татьяны Юльевны Прозоровой ребята составляют свою картотеку для будущей «Книги памяти», для помощи бывшим репрессированным, членам их семей.

Публикуемый вариант опроса может стать ориентиром для других поисковых групп, местных обществ «Мемориала», отдельных граждан, желающих принять участие в деле восстановления исторической правды, в создании «Книги памяти».

АНКЕТА ГРУППЫ «ПОИСК»

I. ОБЩИЕ СВЕДЕНИЯ

1. Фамилия, имя, отчество.
2. Дата и место рождения.
3. Образование.
4. Национальность.
5. Вероисповедание.
6. Социальное происхождение.
7. Партийность.

II. СВЕДЕНИЯ НА МОМЕНТ АРЕСТА

1. Место жительства.
2. Должность.
3. Профессия.

III. АРЕСТ

1. Дата и место ареста.
2. Обстоятельства ареста.

3. Ваше мнение о причине ареста.

IV. СЛЕДСТВИЕ

1. Продолжительность и место следствия.
2. Следственный орган.
3. Фамилия и занимаемая должность следователя.
4. Методы воздействия на подсудимого (допрос, шантаж, насилие и т. д.).
5. Краткое изложение предъявленного обвинения.

V. СУД ИЛИ ЗАМЕНЯЮЩИЙ ЕГО ОРГАН

1. Продолжительность и место суда.
2. Судебный орган.
3. Приговор или заменяющее его решение.

4. Дата вынесения приговора.

5. Статья и срок.
6. Поражение в правах.

VI. ОТБЫВАНИЕ СРОКА

1. Продолжительность и место отбывания срока.
2. Режим содержания.
3. Род занятий.

VII. ОСВОБОЖДЕНИЕ

1. Дата освобождения.
2. Причина освобождения.
3. Дата реабилитации.
4. Реабилитирующий орган.
5. Причина отказа в реабилитации.
6. Номер справки.

VIII. СВЕДЕНИЯ О РЕПРЕССИРОВАННОМ В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

1. Место жительства.
2. Для умерших: дата, место и обстоятельства смерти.
3. Имеются ли документы, относящиеся к сталинскому времени.
4. Лица, знающие репрессированного (родные, знакомые).

IX. РЕПРЕССИРОВАННЫЕ ЧЛЕНЫ СЕМЬИ

1. Фамилия, инициалы.
2. Степень родства.
3. Когда, каким органом судим, по какой статье, к какому сроку приговорен.

X. В КАКОЙ ПОМОЩИ НУЖДАЕТСЯ РЕПРЕССИРОВАННЫЙ [ЧЛЕН ЕГО СЕМЬИ]

- ### XI. ИСТОЧНИКИ СВЕДЕНИЙ О РЕПРЕССИРОВАННОМ [из документов, архивных материалов, газет, от самого репрессированного].

XII. ЛИЦО, СООБЩИВШЕЕ СВЕДЕНИЯ О РЕПРЕССИРОВАННОМ

1. Фамилия, имя, отчество.
2. Место жительства.
3. Отношение к репрессированному.
4. Дата подачи сведений.
5. Подпись.

Anketos pavyzdys, kurią sukūrė grupės „Ieškojimas“ nariai iš mokyklos - internato Ust - Omčiuogo gyvenvietėje. Darbui vadovauja mokytoja Tatjana Prozorova. Mokiniai savo iniciatyva sudarinėja kartotekas, kai tuo tarpu valstybinės institucijos gana pasyvios.